

Skönlitteratur och läsning

Planering för skönlitteratur inom ämnet svenska som andraspråk

Ann Boglind, Monica Karlsson, Anders Olsson, Olle Josephson och Tomas Riad

Hänvisning till detta material:

Boglind, Ann, Monica Karlsson, Anders Olsson, Olle Josephson & Tomas Riad. 2023 (version 3). Skönlitteratur och läsning. Planering för skönlitteratur inom ämnet svenska som andraspråk. SKRIVS 27. Intensivsvenska, Institutionen för svenska och flerspråkighet, Stockholms universitet.

Materialet är framtaget inom utvecklingsprojektet Intensivutbildning i svenska för nyanlända skolelever (Intensivsvenska 2016–2020). Detta dokument behandlar projektets särskilda satsning på att stärka elevernas skönlitterära läsning. Dokumentet har uppdaterats i enlighet med Lgr 22.

SKRIFTER FRÅN INTENSIVSVENSKA NR 27

2023-01-31

Förord	4
Inledning	9
Skönlitteratur	9
Arbetet med skönlitteratur i sva-undervisningen	11
Det skönlitterära ordförrådet	12
Den svenska litteraturundervisningstraditionen	13
Läsarter	15
Läslust	17
Modulerna och styrdokumentet	17
Läsning av dikter	20
Läsning av noveller	22
Läsning av romaner	22
Läsdagbok	28
Planeringen	29
Hur ska planeringen för skönlitteratur användas?	29
Översikt	30
Modul A. Ljud och klanger (lyrik)	33
Modul B. Känslor och färger (lyrik)	34
Modul C. Känslor och färger forts. (lyrik)	35
Modul D. Känslor och uttal (lyrik)	36
Modul E. Dialogläsning	38
Modul F. Lyssna, samtala, sjunga (visor)	39
Modul G. Avresa – ankomst	41
Modul H. Vinter och jul (dikter o visor)	43
Modul I. Sagor	44
Modul J. Enkla noveller	46
Modul K. Biblioteksbesök och romanläsning	48
Modul L. Ord och rytm (rap)	49
Modul M. Dagbok/loggbok/journal	50
Modul N. Etik och moral, etiska problem i vardagen, eventuellt i samarbete med SO	51
Modul O. Astrid Lindgren	54
Modul P. Kärlekens och hatets språk	56
Modul Q. Främlingskap	58

Modul R. En svensk klassiker	60
Modul S. Rymden, eventuellt i samarbete med NO	62
Modul T. Deckare, dystopi och skräck	63
Modul U. Hel roman + författarpresentation	65
Modul V. August Strindberg	66
Modul W. Människan och naturen, eventuellt i samarbete med NO	67
Modul X. Noveller	68
Textförslag med modulerubriker	71
Textförslag genrevis	81
Textförslag – lyrik	81
Textförslag – visa	83
Textförslag – prosa	85
Roman/Barn- och ungdomsbok	85
Saga	86
Novell	87
Referenser	89

Förord

Det material som du nu har framför dig är ett resultat av ett långt och intensivt samarbete mellan forskare, skolledare och yrkesverksamma lärare. Det har utvecklats inom ramen för samverkansprojektet Intensivutbildning i svenska för nyanlända skolelever, *Intensivsvenska* (se www.intensivsvenska.se), huvudsakligen under perioden 2016–2020.¹

De övergripande målen som har styrt arbetet i projektet är

1. hållbar utveckling av utbildning och undervisning och
2. långsiktig förbättring av skol- och undervisningspraktiken genom implementering av gemensamt framarbetade arbetssätt och strukturer.

Målgruppen för arbetet har i första hand varit nyanlända elever i gymnasieåldern; en elevgrupp som arbetar mot att uppnå gymnasiebehörighet i den svenska ungdomsskolan. Det är dessa elever som har mest bråttom och på vilka kraven är som störst, språkligt och kognitivt. De ska på kort tid lära sig svenska från grunden och erövra en språklig kompetens som är funktionell i skolsammanhang. Det innebär ett specialiserat, skriftspråksbaserat och abstrakt språk för lärande i olika ämnen. Sådana höga krav behöver mötas av en genomtänkt och konkret plan både för utbildningen i sin helhet och för den innehållsliga och språkutvecklande undervisningen i de enskilda ämnena. Det är en sådan plan som projektarbetet har inriktats mot.

Projektmålet har varit att arbeta fram en målorienterad, konkret och systematiskt upplagd grundmodell för språkintröduktion som är både språkinriktad och ämnesinriktad. Modellen ska ge förutsättningar för en likvärdig utbildning med hög kvalitet, ökad måluppfyllelse och bättre genomströmning. Den ska vara grundad i forskning och beprövad erfarenhet.

Utvecklingsarbetet har omfattat dels uppläggning och organisering av utbildningen i sin helhet, dels planering och strukturering av undervisningen i de enskilda skolämnena. Det organisatoriska och pedagogiska utvecklingsarbetet har vidare skett i direkt anslutning till undervisning och lärande i klassrummet. För att

¹ Projektledningen har utgjorts av Maria Lim Falk (projektledare), Helena Bani-Shoraka (bitr. projektledare) och Tomas Riad. Därtill har projektgruppen inkluderat följande personer: Ann Boglind, Evelina Bång, Julia Forsberg, Carmen Galian Barrueco, Olle Josephson, Monica Karlsson, Margareta Majchrowska, Johanna Prytz, Débora Rottenberg, Ghazaleh Vafaeian, Gustav Westberg och Torbjörn Westerlund.

Projektet ingår i Wallenbergstiftelsernas satsning *Utbildning för ökad integration* och det är Marianne och Marcus Wallenbergs stiftelse som har varit huvudfinansiär med Stockholms universitet och Institutionen för svenska och flerspråkighet som medfinansiärer. Projektets huvudman är Svenska Akademien. Projektets vetenskapliga hemvist är Institutionen för svenska och flerspråkighet vid Stockholms universitet. För utförligare information om projektet i sin helhet, se www.intensivsvenska.se.

säkerställa såväl arbetets relevans och tillförlitlighet som modellens giltighet och användbarhet har samarbetet kring utvecklingsarbetet skett under lång tid. Modellen har implementerats och utprovats i flera faser på sju skolor. Läsåret 2019/2020 omfattade projektet ca 900 elever i 50 klasser och ca 110 lärare.

Resultaten av arbetet – Intensivsvenskamodellen – kan beskrivas som ett system av planerad stöttning för såväl uppläggning och organisering av utbildningen i sin helhet som för planering och strukturering av undervisningen i olika skolämnen samt för flera mer tematiskt inriktade särskilda satsningar, varav en är i fokus i detta material – Skönlitteratur och läsning.

I kursplanen för ämnet svenska som andraspråk ingår skönlitteratur som ett tydligt kunskapsområde. I ämnets syfte står det att eleverna ska möta och få kunskaper om skönlitteratur från olika tider och skilda delar av världen, och i det centrala innehållet för årskurs 7–9 läggs epik, lyrik och dramatik till i formuleringen samt att det ska vara skönlitteratur som belyser människors villkor och identitets- och livsfrågor. Även språkliga drag, uppbyggnad och berättarperspektiv ingår i det centrala innehållet, liksom hur skönlitterära genrer skiljer sig åt innehållsligt och stilistiskt.

Den skönlitterära läsningen kan ändå hamna i skymundan eller komma att användas huvudsakligen instrumentellt som träning i att läsa text på svenska i språkutvecklande syfte snarare än för upplevelse och diskussion. Projektet Intensivsvenska har därför valt att profilera kunskapsområdets särart genom att göra en egen planering för skönlitteratur och läsning. Planeringen innehåller 24 moduler (A–X). För varje modul har mål formulerats och förslag givits av metodiskt slag, liksom textförslag. Texterna är ordnade från kortare och enklare till längre och mer komplexa, både i original och lättlästa versioner. Läraren kan välja utifrån elevgruppen och utifrån sin egen känsla för texten. Inom en modul finns ofta texter av olika svårighetsgrad. Projektets satsning kan således betraktas som ett sätt att synliggöra litteraturen och möjliggöra undervisning för nyanlända inom ramen för sva-ämnet, genom att förbereda material och moment.

Arbetsprocessen med detta material har pågått sedan våren 2017. En arbetsgrupp bildades bestående av Ann Boglind, lärare i svenska i grundskolan och lektor i svenskämnets didaktik vid Göteborgs universitet, Monica Karlsson, gymnasielärare i svenska, svenska som andraspråk och tyska, och Anders Olsson, professor i litteraturvetenskap vid Stockholms universitet, författare och ledamot av Svenska Akademien. Arbetet skedde stegvis i cykler, liksom övrigt utvecklingsarbete i projektet, och innefattade kontinuerliga diskussioner och avstämningar i såväl projektgruppen som i projektets dåvarande expertråd. Under implementeringsåren (läsåren 17/18, 18/19 och 19/20) utprovade projektlärare också valda moduler i sin undervisning och Ann och Monica, som också ingick i projektgruppen, höll också ett flertal workshoppar i samband med projektets utbildningsdagar på skolorna.

Inför slutrapporteringen av projektet i juni 2020 gjordes en inventering av projektets resultat. Allt framarbetat material gick igenom en granskning och rapporter skrevs för projektet i sin helhet liksom för de särskilda satsningar som gjorts. Detta material hade vid den tidpunkten inte riktigt hittat sin form, varför ett lite större revideringsarbete sattes igång. Detta arbete kom att involvera Olle Josephson och Tomas Riad, som bidragit med stärkandet av andraspråksperspektivet, med avgränsning av urval och med några didaktiska förslag. Grundarbetet och det huvudsakliga innehållsarbetet är det fortfarande kärngruppen Ann, Monica och Anders som står för.

Namnet *Intensivsvenska* betecknar numera den forskargrupp som driver en rad olika projekt som har sprungit ut utvecklingsprojektet Intensivsvenska. Forskargruppens vetenskapliga hemvist är Institutionen för svenska och flerspråkighet vid Stockholms universitet.

Maria Lim Falk, projektledare

Stockholm den 31 januari 2023

Skönlitteratur och läsning på introduktionsprogrammet språkintröduktion

Biblioteket var inte bara väggar av böcker i prydliga rader, det var en rymd och en mångfald av horisonter som tog mig på resor bortom miljonprogrammets trånga gränser. Jag vandrade ofta längs hyllorna och lät handen svepa över raden av bokryggar. Ibland stannade jag upp, plockade ner en bok från hyllan och började läsa på måfå. Bokens innehåll var egentligen oviktigt och det var inte alltid jag förstod det jag läste eller kunde stava mig igenom. Det var själva känslan att innanför varje bokomslag dolde sig en oändlig värld, som lockade min redan hetsiga nyfikenhet. Jag ägde världen genom att ha tillträde till biblioteket, jag behärskade vidare rymder genom att få ta del av böckernas innehåll.

Jag närmade mig litteraturens värld lystet, jag försökte inte smyga mig in i den.

Så beskriver Mustafa Can sitt möte med den svenska litteraturen på biblioteket i Skövde i den självbiografiska romanen *Tätt intill dagarna* (2006). Om sitt möte med Strindberg skriver han att han inte förstod så mycket, men att denna första vuxenbok sådde ”ett längtans frö till en mer komplex värld, öppnade en liten springa i en märkligare, större och mer respektingivande port i litteraturens enorma helgedom”. Han förstod inte allt han läste, men kände desto mer. Litteraturen gjorde honom större och säkrare samtidigt som den tvingade honom att omvärdera sina självklara uppfattningar. Mustafa Can beskriver utförligt och levande i skönlitterär form det som många lärare upplevt och litteraturredaktiska forskare undersökt: en ung människas möte med skönlitteratur på ett nytt språk. Tyvärr är dock inte detta möte alltid lika positivt som det var för den unge Mustafa.

Detta dokument innehåller fyra delar: *Inledning*, *Planering*, *Textförslag med modlurubriker* och *Textförslag genrevis*. Uppställningen nedan ger en överblick.

	Del	Innehåll	Syfte
1	Inledning	Om läsarter, genrer och metoder i arbetet med litteratur i sva-undervisningen	Aktualisera de utmaningar som litteraturläsning med ett begränsat språk innebär
2	Planering	24 moduler (A–X) presenteras: • Modlurubrik • Mål • Textförslag • Resurser/förslag på aktiviteter	Grunddokument Kan fungera som inledande dokument för läraren
3	Textförslag med modlurubriker	• Termin • Modlurubrik	Ge snabb överblick

		• Textförslag med källhänvisning	
4	Textförslag genrevis	Textförslagen till modulerna är ordnade genrevis: lyrik, visa och prosa (roman/barn- och ungdomsbok, saga, novell)	Fokusera på textförslagen genrevis Användbart när läraren ska arbeta med olika genrer

Inledning

Skönlitteraturens betydelse betonas i skolans styrdokument för svenska som andraspråk. Särskilt ser man detta i ämnets syfte för åk 7–9 (Lgr11:274) där det står att eleven ska möta:

- Skönlitteratur, lyrik, dramatik, sagor och myter från olika tider och skilda delar av världen.
- Skönlitteratur som belyser människors villkor och identitets- och livsfrågor.
- Språkliga drag, uppbyggnad och berättarperspektiv i skönlitteratur. Parallellhandling, tillbakablickar, miljö- och personbeskrivningar, inre och yttre dialoger.
- Några skönlitterära genrer och hur de stilistiskt och innehållsligt skiljer sig ifrån varandra.
- Några skönlitterära betydelsefulla författare och deras verk samt de historiska och kulturella sammanhang som verken har tillkommit i.

Skönlitteratur får dock inte särskilt stort utrymme i utbildningen för ämneslärare i svenska som andraspråk och det är heller inte ett krav för behörighet som sva-lärare att man har litteraturkurser i sin utbildning (Landmark & Wiklund, 2012:5). Det för med sig att skönlitteraturen inte får så stor plats i klassrummen. Medan blivande ämneslärare i svenska får mellan 45 och 51 hp i litteraturvetenskap/litteraturredaktik får blivande sva-lärare mellan 3 och 8 hp, visar en undersökning gjord på fyra svenska lärosäten (Josefsson, 2016). Projektet Intensivutbildning i svenska för nyanlända skolelever, *Intensivsvenska*, har därför valt att göra en särskild satsning på skönlitteratur och utveckla en resurs för undervisande sva-lärare som kan fungera som planeringsverktyg. Den här texten vill ge en bakgrund till planeringen för skönlitteratur inom sva-ämnet i projektet.

Skönlitteratur

Idag när genregränser är upplösta och det inte alltid går att skilja på fiktion, faktion och faktatexter kan det vara svårt att slå fast vad skönlitterära texter är. Här är dock några viktiga kännetecken för skönlitterära texter:

- Skönlitterära texter har en estetisk särart och originalitet.
- Skönlitterära texter ger ett visst motstånd och tillför nya perspektiv och idéer. Det innebär en växling mellan distansering och igenkänning i läsandet.

- Skönlitterära texter har ”tomrum”. Det betyder att allt inte är utskrivet utan läsaren får vara medskapande och fylla i dessa tomrum med egna tankar och erfarenheter.
- Skönlitteratur kräver av läsaren att han eller hon accepterar den mer eller mindre fiktiva värld som texten erbjuder och också accepterar den som fiktiv, det vill säga inte i första hand läser för att skaffa sig kunskap om faktiska förhållanden.

All läsning kräver att man utvecklat särskilda lässtrategier för den typ av text man läser. Det gäller inte minst skönlitteratur. För att förstå mer av en skönlitterär text än att endast återberätta handlingen krävs fler strategier. Om eleverna ska komma in i skönlitterärt läsande bör vi, som Michael Tengberg påpekar i sin avhandling (2011), först ställa upplevelseorienterade frågor och så småningom gå över till frågor om komposition och berättarteknik.

Det har på senare tid presenterats en hel del forskning kring skönlitteraturens betydelse för barns och ungas uppväxt. Maria Nikolajeva formulerar sig exempelvis så här i sin bok *Reading for learning. Cognitive approaches to children's literature* (2014:226): "... all recent brain research confirms that reading, in particular reading fiction, is not merely a pleasurable, yet meaningless pastime; it is essential for our cognitive, social and emotional development. To put it a bit grandly, it is essential for our survival." Paul Tenngart (2012) menar att litteraturens roll för den kognitiva utvecklingen är av stor vikt. Via litteraturen får barn syn på omvärlden – hur den ser ut, hur den kan se ut och hur den bör se ut. Han ger exempel på olika barnlitterära texter som har en förmåga att skapa grundläggande tankemönster och därmed utveckla individens tänkande. Det handlar om att orientera sig i omvärlden och att förstå sig själv. Skönlitteraturen är central för att sprida förståelse för grundläggande mänskliga värden och för att skapa möjligheter för barn och unga att forma sin egen framtid. Genom att läsa hur andra formulerar sina och andras erfarenheter, tankar och känslor får man språkliga verktyg att formulera sina egna. Genom att tolka och förstå litterära karaktärers inre tillstånd övar man sig i att tolka även verkliga människors inre tillstånd.

Skönlitterärt läsande är inte bara att förstå en text rent språkligt på ytan utan också att uppleva, känna och få erfarenheter. Skönlitteratur har en kognitiv inverkan på sina läsare samtidigt som den har en känslomässig och empatisk inverkan. När vi läser skönlitteratur måste vi också tänka efter extra noga, eftersom berättelser ofta har en symbolisk betydelse och inbjuder till tolkning på ett djupare plan. Detta både utvecklar och aktiverar vår föreställningsförmåga.

Arbetet med skönlitteratur i sva-undervisningen

I arbetet med den särskilda satsningen på skönlitteratur med nyanlända skolelever i gymnasieåldern uppstår som första fråga vilka texter man ska läsa, vilka man skulle vilja läsa och vilka man *kan* läsa, givet språkliga (och andra) begränsningar. Ålder, språkbehärskning och texter av intresse harmonierar inte på ett självklart sätt för denna elevgrupp. Man behöver därför tänka särskilt på den generella språkliga progressionen så att man läser texter som är möjliga att hantera språkligt i början. Eleverna på språkintröduktion är i gymnasieåldern och har förstås förstånd därefter, men det tar tid att få upp ett ordförråd som räcker någonvart inom skönlitteraturen. Samtidigt vill man kunna ägna sig åt de moment som skönlitteraturen inbjuder till, utan att språket lägger så stora hinder i vägen att texterna hela tiden tvingar fram fokus på avkodning och ordförståelse. Det innebär att man bör planera momenten med tanke på en balans mellan språklig utmaning och litterärt innehåll. Samtidigt gäller det att inte ha för höga krav eller förväntningar. Det är bra att komma igång, göra det möjliga, vara glad för det som blir och våga ta ett nytt steg nästa gång. Det är värt eventuella ansträngningar eftersom det finns mycket att få tillbaka från litteraturmomenten, i form av engagemang och motivation bland eleverna och en grund för meningsfulla samtal.

Lätt schematiskt kan man tänka sig åtminstone fyra olika sätt att använda skönlitteratur i sva-undervisning för nyanlända.

- Litteraturen används för språkträning. Ordförrådet i en novell (modul X) blir underlag för en jämförelse av olika verb som uttrycker uppskattning eller motvilja (*älska, tycka om, gilla, tycka bra om, trivas med* etc., kontra *hata, tycka illa om, ogilla* etc.). Två korta passager i en annan novell jämförs i syfte att få syn på hur verbens nutidssystem och dåtidssystem används i svenskan: presens-perfekt (*har*)-futurum (*ska, kommer*) kontra preteritum-pluskvamperfekt (*hade*)-futurum preteritum (*skulle*) – och varför har författaren valt det ena eller andra?
- Litteraturen används som en kunskapskälla om det svenska samhället och svensk historia. Läser man Annika Thors *En ö i havet* (modul Q), lär man sig till exempel att Sverige inte var krigsdrabbat under andra världskriget, att Göteborg är en stor stad på den svenska västkusten och att utanför Göteborg finns en skärgård där det länge bodde fiskare.
- Litteraturen används som kulturarvskunskap. Man lär sig några svenska julsånger till Lucia och jul och också hur de används – till exempel att man ofta sjunger ”Nu är det jul igen” samtidigt som man dansar runt julgranen (modul H). Om man läser *Pippi Långstrump* (modul O) får man också veta att nästan alla i Sverige känner till Pippifiguren, att duktiga, självsäkra och påhittiga flickor brukar liknas vid Pippi, och att Astrid Lindgren slog igenom som barnboksförfattare med Pippi.
- Litteraturen används för att fördjupa förståelse av och inlevelse i människors liv och tankar och för att ge perspektiv på egna erfarenheter.

När man läser *En ö i havet* kan man diskutera vad texten säger om flyktingerfarenhet, utanförskap, anpassning och oro.

Självklart både kan och ska skönlitteraturen användas på alla fyra sätten i sva-undervisningen. När det fungerar väl stöder de fyra användningarna varandra. Det gäller att hitta en god balans mellan dem. Sådan är tanken i de följande planeringarna. Men tanken är också att tyngdpunkten bör ligga på det fjärde användningssättet. Det är det som kan sägas vara specifikt för den skönlitterära läsningen och som ger skönlitteraturen en särställning i svenskämnet. Samtidigt innebär det fjärde användningssättet den mest krävande läsningen för både lärare och elever, och den som löper störst risk att slarvas bort i en ogenomtänkt planering. Det blir inte lättare av att det också kan vara ett ovant sätt för många nyanlända att närma sig skönlitteratur i skolsammanhang (se nedan).

DET SKÖNLITTERÄRA ORDFÖRRÅDET

Många av språkets mindre frekventa ord används företrädesvis inom skönlitteratur. Det gör att skönlitterär läsning är viktigt för att tillägna sig ett stort ordförråd och för att utveckla betydelsenanserna hos orden. Å andra sidan innebär det att många skönlitterära texter är särskilt krävande vad gäller just ordförrådet. I den särskilda satsningen på ordförrådet inom Intensivsvenska är fokus i första hand riktat mot skolspråket för att ge maximalt stöd i så många skolämnen som möjligt (se Lim Falk et. al., 2020, fig. 1). Det kommer således knappast att ske någon regelmässig prioritering av ordarbete riktat mot ett mer skönlitterärt ordförråd. Detta ställer i sin tur extra höga krav på texturval och textförberedelse inom litteraturmomenten.

Skönlitteraturens ordförråd har två kännetecken: 1) det innehåller många ovanliga ord ur vardagsspråket. Sådana ord kan för en modersmålstalare framstå som för all del ovanliga men inte så svåra, medan de kan vara totalt okända för en andraspråksinlärare; 2) vardagsord används i överförd, bildlig eller lite ovanlig betydelse. Inom lyriken kan sådana förskjutningar drivas mycket långt, men också i andra slag av skönlitteratur är det vanligt.

Som exempel kan man nästan på måfå ta bara den första meningen i tre ofta förekommande texter i skolans litteraturundervisning.

”Det är en lätt dag och solen står snett över slätten.” Stig Dagerman: ”Att döda ett barn”. (Modul N)

”I utkanten av den lilla, lilla staden låg en gammal förfallen trädgård.” Astrid Lindgren: *Pippi Långstrump*. (Modul O)

”Sista flyttningsslaget hade gått; hyresgästen, en ung man med sorgflor på hatten, vandrade ännu en gång genom våningen för att se om han hade glömt något.” August Strindberg: ”Ett halv ark papper”. (Modul V)

I det första exemplet är *slätten* ett mycket ovanligt vardagsord. *Står* har en speciell användning, och vad innebär det att solen står *snett*? För en modersmålstalare är det kanske oproblematiskt att det är motsatsen till att solen står högt, men *hög* och *sned* är i vanliga fall inte varandras motsatser. Och vad är en *lätt dag*? En andraspråksinlärare har kanske tidigt mött *lätt* i användningar som *en lätt väska* och *en lätt uppgift*, men att *lätt dag* betyder ungefär 'dag med skönt och soligt men inte allför varmt väder' är ingen självklarhet.

I det andra exemplet är redan det andra ordet *utkant* ovanligt. Det är inte genomsnittligt. Även om man mött det relativt ovanliga *kant* är betydelsen hos *utkant* inte given. Och vi talar aldrig om att städer har en *inkant* eller *mellankant*. *Förfallen* är också ett ovanligt ord, men det ser nog en svensklärare med en gång. Mer förrädiskt är *trädgård*. Här betyder det inte 'park' som i *Kungsträdgården* eller *Slottsträdgården*, inte 'odlad markbit' som i *köksträdgård* eller *koloniträdgård* utan 'villatomt'. Det kan krävas rätt mycket förståelse för att med en gång begripa det.

I det tredje exemplet finns framför allt tre sammansatta substantiv, *flyttningslasset*, *hyresgästen* och *sorgflor*, som kan sägas tillhöra vardagsspråket men är ovanliga. Liksom i fackspråk är vardagsspråkets ovanligare substantiv ofta sammansättningar med specifik betydelse. *Hyresgästen* är till exempel ingen vanlig gäst.

På det här sättet kan man stanna upp inför nästan varje mening i en skönlitterär text. Det är naturligtvis omöjligt om man ska hinna ta sig igenom den. Det är en svår och viktig uppgift för läraren att balansera hur mycket som ska ägnas åt ordgenomgång och förståelse och i vilken mån man får godta en vagare förståelse hos eleverna.

Vi har alltså organiserat det skönlitterära materialet med hänsyn tagen till ett inledningsvis begränsat ordförråd. De inledande sex modulerna innehåller lyrik, dialogläsning och visor, med korta texter och därför ett begränsat ordförråd. I de följande sju modulerna utökas registret med enklare noveller, sagor och dagboktext.

Den föreslagna strategin att hantera elevernas relativt små ordförråd är att börja med korta texter. När texterna blir lite längre behöver man arbeta med förståelse och med ordförrådet. Förberedelsen för en ordgenomgång i gruppen bör ge läraren en god uppfattning om hur mycket lektionstid det kommer att ta.

DEN SVENSKA LITTERATURUNDERVISNINGSTRADITIONEN

Det finns också en allmän didaktisk fråga att fundera över i samband med litteraturläsningen för nyanlända, och det gäller vilken inskolning som kan behövas i hur man talar om litteratur och läsning i Sverige, vilken roll diskussion av litteratur har i skolkontexten och liknande. Det finns forskning som visar att

läsning av barn- och ungdomslitteratur kan fungera som en god inskolning till fiktionsläsning för dem som inte som barn har fått ta del av barnlitteratur i så stor utsträckning (Nikolajeva 2014). Beroende på vilken kultur och vilken tidigare skolgång man kommer ifrån kan det finnas behov att inskolas i läsning av fantasifulla och ickerealistiska berättelser. Sådana texter har därför tagits med i t.ex. modulerna A, I och O.

Man kan förenklat tänka sig att nyanlända elever har åtminstone tre helt olika erfarenheter av litteraturundervisning. För det första kan de ha haft nästan ingen litteraturundervisning alls. Den kan ha inskränkt sig till mer eller mindre utantillinläring av några texter som är centrala i hemlandets kulturarv, ungefär så som barn i den svenska folkskolan under 1900-talets första hälft lärde sig ett antal psalmverser utantill. Om undervisningen varit av mer avancerat slag kan den, för det andra, haft tyngdpunkten på formell textanalys och litteraturkunskap. Och först en tredje möjlighet är att de tidigare mött en litteraturundervisning som påminner om den svenska skolans med tonvikt på tolkning, inlevelse och koppling till egna erfarenheter.

Forskningen har framför allt jämfört litteraturundervisning på gymnasiet: Torell (2002) med rysk och finsk skola, Sjöstedt (2013) med dansk, och Johansson (2015) med fransk. Redan i jämförelse med dessa rätt närliggande skolkulturer verkar den svenska skolans litteraturundervisning avvika. Den andra typen av litteraturundervisning ovan är betydligt vanligare.

Det innebär att också en nyanländ elev med ganska gedigen skolbakgrund kan känna sig främmande för sättet att tala om litteratur i svensk skola. Vad är relevant för henne eller honom att säga om till exempel Frödings dikt "Världens gång" ("Havet välte, stormen ven..." Modul N) i en skolsituation?

Ja, kanske är det formella synpunkter som att dikten bygger mycket på upprepningar. Raden *Havet välte, stormen ven* står först i första strofen, sist i sista strofen och i mitten i mittersta strofen. Den korta raden *Jaså* står i kontrast till de längre raderna i varje strof. Rikedomen på allitteration (*välte-ven*) och assonans (*vågorna-grå*) är också värd att peka på. Vidare verkar en god iakttagelse vara att de finns tre röster i dikten: berättaren, den ropande och kaptenen med sitt korta "Jaså". Är man lite mer avancerad nämner man kanske att dikten heter "Världens gång" och att den "kapten" som den ropande vädjar till i direkt anföring en gång i varje strof därför kan ses som en bild för Gud, eller med en sekulariserad världsbild de som har makten. Det är också relevant att lägga till att Fröding levde kring 1900, var samtida med Selma Lagerlöf, att han liksom hon från Värmland, och att han skrev en lyrik som var inriktad på muntligt framförande som än i dag deklameras av många svenskar.

Men att diskutera vad den som talar – eller ropar – i dikten borde göra, hur det som sker kan jämföras med en del vardagssituationer man själv varit med om, eller till och med kommentera situationen för Medelhavets båtflyktingar – ja, det

kan verka konstigt i en skolsituation. Vad har sådant tyckande i skolan att göra? Ändå vet vi från svensk litteraturredaktisk forskning att det är den typen av frågor som i första hand gör eleverna till kompetenta litteraturläsare (jfr Tengberg, 2011 ovan). Men det kan alltså ta tid att skola in nyanlända med helt andra erfarenheter från litteraturundervisning i det nya förhållningssättet. Och naturligtvis tar sig detta "svenska" sätt att läsa litteratur i skolan olika former – se nedan om läsarter.

LÄSARTER

Michael Tengberg har i en omfattande undersökning av tio högstadielklasser kartlagt hur skönlitterära texter läses och diskuteras i svenska klassrum (Tengberg, 2011). Han urskiljer sex läsarter – de förekommer naturligtvis också i elevernas fritidsläsning:

- Handlingsorienterade: vad händer? Hur är intrigen?
- Betydelseorienterade: vad är textens tema, t.ex. främlingskap, kärlek, avresa?
- Värderingsorienterade: etiska eller estetiska värderingar står i fokus
- Subjektorienterade: personliga erfarenheter och känslor blir viktiga för förståelsen
- Intentionorienterade: författarens avsikter och syften med texten fokuseras
- Metakognitivt orienterade, vilket innebär att man uppmärksammar det egna tänkandet under läsprocessen ("när jag kommit så här långt börjar jag förstå att...")

Vår planering kan nog sägas ha viss inriktning mot främst den andra och fjärde läsarten. Vi har hämtat utgångspunkter från litteraturvetaren Rita Felski. Hon vill inte göra någon åtskillnad mellan skolans läsning och fritidsläsning med upplevelse. Hon menar att skönlitteratur utvecklar människor i många olika bemärkelser. I sin bok *Uses of literature* (2008) beskriver hon fyra aspekter på läsning. Dessa har vi haft med oss i arbetet med modulerna:

- igenkänning – läsaren lär känna sig själv
- hänförelse – läsaren blir uppslukad av texten
- kunskap – kunskap om andra kulturer och historiska kontexter etc. ger läsaren livserfarenhet och skapar förståelse för andra människor
- chock – läsaren blir brutalt skrämmd och chockad av det som beskrivs och gestaltas i texten.

Läsare vill gärna läsa om sådant som de känner igen och kan förhålla sig till. *Igenkänningen* ger möjlighet att lära känna någonting redan bekant på ett nytt

sätt, genom att litteraturen kan erbjuda nya perspektiv (Felski, 2008). Exempel på moduler som särskilt stödjer igenkänning är G, P och Q.

Hänförelse är ett tillstånd där läsaren ger sig hän och går in i litteraturens värld. Denna aspekt av läsande har länge förkastats, eftersom den kan leda till ett okritiskt förhållningssätt, men just i hänförelsen finns en viktig didaktisk potential eftersom lust är avgörande för lärande. Påverkan på intellektet förstärks av att vi blir känslomässigt berörda (Felski, 2008). Även om man knappast kan kontrollera för hänförelse i ett arbete som detta så är tidigare framgång ett pålitligt sätt att bädda för att elever ska bli berörda av de valda texterna. Det finns här ett särskilt värde av beprövad litteratur. Exempel på sådana framgångsrika texter är *Kärlek är ett substantiv* (Modul K), *En droppe midnatt* (Modul K och Q) och *Kejsarn av Portugallien* (Modul P och R).

Genom att läsa får man *kunskap*. Genom litteraturen kan läsaren ta del av nya kulturer, andra historiska kontexter, människor och platser och därigenom skapa en större förståelse för världen och livet (Felski, 2008). Texterna i modul R (*En svensk klassiker*) innehåller ett urval klassiker som kan läsas med historisk och/eller kulturell kontext som ett framträdande moment. Här kan man gärna kombinera den skönlitterära läsningen med moment i annat ämne såsom samhällskunskap eller historia.

Den fjärde och sista aspekten – *chock* – handlar om att läsning av skönlitteratur kan skapa möten med andra ramverk än dem läsaren är van vid. Det kan exempelvis handla om att litteraturen kan spegla värderingar som känns främmande och kanske till och med obekväma. Denna erfarenhet skakar om läsaren och får denna att omvärdera sin uppfattning om världen, vilket också skapar förståelse (Felski, 2008).

Vid val av texter i skolan bör man ta hänsyn till både texternas och läsarnas repertoarer. Hur läsare tar till sig en text beror på hur deras allmänna och litterära repertoar samspelar med textens repertoar, vilken är en följd av författarens repertoar. Med repertoar menas det tillgängliga och aktiva minnet av idéer, erfarenheter, normer och konventioner som tas i bruk i läsningen eller i den skapande processen. Hit hör också kanon och traditioner, genrer och litteraturhistoria. Kathleen McCormick har i *The Culture of Reading and the Teaching of English* (1994) beskrivit hur läsningen är interaktiv eftersom textens och läsarens repertoarer förhåller sig till varandra. McCormick menar att avståndet mellan läsarens och textens repertoarer inte får vara för litet, för då blir läsningen inte någon utmaning. Men det får heller inte vara för stort så att läsaren aldrig når fram till texten. Läsare har olika tolerans för mångtydiga texter beroende på utbildning och social bakgrund.

Vid läsning med nyanlända i gymnasieåldern är denna bedömning kanske svår inte bara pga disharmonin mellan mognad och språkförmåga, utan också pga vilka tankar och känslor som texten väcker i klassrummet. Lärarna i projektskolorna har

inte upplevt att eleverna fått ”en chock” men däremot har texter ibland väckt både överraskning och upprördhet. En text vars slut överraskade eleverna var novellen ”Den första kärleken” (Modul P). Upprörda blev eleverna av den mobbning som sker i romanen *En ö i havet*. Novellen ”Att döda ett barn” väckte starkt negativa reaktioner. Eleverna undrade varför man skulle läsa om något så sorgligt.

LÄSLUST

Ett av målen med den skönlitterära läsningen är att hjälpa eleverna att hitta böcker som de tycker om och att ge dem läslust. Olle Nordberg (2018) redogör i sin avhandling för hur gymnasieelever främst ser skönlitterär läsning som något lustfyllt och avkopplande. Det gäller således att försöka ta till vara fritidsläsningens lust när skönlitteratur läses i skolan. Det är därför lämpligt att tillsammans gå till skolbiblioteket eller ett närliggande kommunalt bibliotek. Då kan eleverna få en chans att lära sig hur man hittar på ett bibliotek och eventuellt också få några böcker presenterade av en bibliotekarie. På sikt är det bra om eleverna kommer igång med läsning på svenska även på sin fritid.

Det är viktigt att ungdomar får tillgång till både vuxenlitteratur och ungdomslitteratur. Ungdomslitteraturen har ju en speciell ton och ett speciellt språk och den präglas av teman, motiv och uttryckssätt som riktar sig till unga vuxna. Ungdomslitteraturens starkaste motiv är identitetssökande och sökande efter meningen med livet (Boglund & Nordenstam, 2016:10). Särskilt för elevgruppen nyanlända är det angeläget att läraren ställer sig följande frågor vid val av litteratur:

- Vad innebär den här texten för eleverna?
- Vad har de med sig i bagaget av erfarenheter socialt och kulturellt?
- Vad betyder handlingen i texten i relation till elevernas erfarenheter?
- Vilka kunskaper och erfarenheter har de med sig genom modersmålet?
- Vilka kunskaper och erfarenheter har de med sig genom andraspråket?

En av de särskilda utmaningarna med nyanlända elever i högstadie- och gymnasieåldern är hur man ska kunna bygga upp ett intresse för läsning hos dem, också tidigt i deras språkutveckling. Vilka texter innehåller en intrig eller en engagerande personteckning som kan användas i början? Ibland kan det passa bra med musik som stöd för en text. Ett exempel är Mando Diaos tonsättning av Frödings ”Snigelns visa” som uppskattades av eleverna på en projektskola.

MODULERNA OCH STYRDOKUMENTEN

I arbetet med ett texturval för nyanlända elever som läser på språkintröduktion är det lämpligt att titta i styrdokumentet för svenska som andraspråk för olika årskurser, i såväl centralt innehåll som betygskriterier. Det handlar bland annat om att ge ingångar till en kulturell förståelse av nya sammanhang i ett nytt land

genom att bekanta sig med delar av den textkorpus de flesta infödda hunnit igenom under sin barndom.

I mångt och mycket har vi utgått från Lgr11 för högstadiet och förhållit oss till de centrala innehållet och betygskriterierna där. Skrivningarna för centralt innehåll i SVA är mindre knutna till ålder än motsvarande skrivningar i svenska, vilket signalerar att relevanta aktiviteter, övningar och mål påverkas av språkinlärningsperspektivet relativt mycket (liksom bedömningen). Ibland kan texter och moment som styrdokumentet nämner i samband med de yngre årskurserna fungera i undervisningen, inte bara för att de är språkligt enklare utan också för att fokus kan ligga någon annanstans än mellan raderna, så att säga. Ett tydligt exempel är Lennart Hellsings rim och ramsor. Många svenska barn har stött på *Krakel Spektakel* eller *ABC*. Nu är inte alla dessa texter enkla – en del innehåller rätt avancerade ordlekar – men de är tilltalande också för ett vuxet sinne och kan därtill användas i lite olika funktioner i sva på språkintröduktion. Förutom att man i litteraturundervisningen på språkintröduktion kan täcka ett mycket känt författarskap och samtala om ämnen som aktualiseras genom ramsornas innehåll och deras svenska kontext, kan man använda ramsorna i uttalsundervisningen, för att öva upp koordinerad högläsning och för att diskutera ordbetydelser. Andra genrer som sånger, sagor och myter vilka alla nämns i det centrala innehållet för svenska i årskurs 4–6 (Lgr11:258f.) kan erbjuda goda ingångar i litteraturundervisningen också för nyanlända elever i gymnasieåldern:

- Berättande texter och poetiska texter för barn från olika tider och skilda delar av världen. Texter i form av rim, ramsor, sånger, bilderböcker, kapitelböcker, lyrik, dramatik, sagor och myter. [Modul A, I]
- Berättande och poetiska texter som belyser människors upplevelser och erfarenheter.
- Berättande texters budskap, uppbyggnad och innehåll. Hur en berättande text kan organiseras med inledning, händelseförlopp och avslutning. [Modul J]
- Lässtrategier för att förstå och tolka texter från olika medier samt för att urskilja texters budskap, både det uttalade och sådant som står mellan raderna. [Modul N]

Skrivningar som är relevanta för nyanländas litteraturläsning i snart sagt alla åldrar återfinns också i betygskriterierna för årskurs 3 i sva (Lgr11:275):

- Eleven kan läsa bekanta och elevnära texter med flyt genom att använda lässtrategier på ett i huvudsak fungerande sätt.
- Genom att kommentera och återge några för eleven viktiga delar av innehållet på ett enkelt sätt visar eleven grundläggande läsförståelse.
- Dessutom kan eleven utifrån egna referensramar föra enkla resonemang om texternas tydligt framträdande budskap och relatera detta till egna erfarenheter. [Modul B,C,D, F, H]

Betygskriterierna för år 6 i sva (Lgr11:276)

- Eleven kan läsa skönlitteratur och sakprosatexter för barn och ungdomar med flyt genom att använda lässtrategier på ett i huvudsak fungerande sätt.
- Eleven kan skriva olika slags texter med begripligt innehåll, i huvudsak fungerande struktur och viss språklig variation. [Modul M]
- Genom att göra enkla, kronologiska sammanfattningar av olika texters innehåll och kommentera centrala delar med viss koppling till sammanhanget visar eleven grundläggande läsförståelse. [Modul K, M]
- Dessutom kan eleven, utifrån egna erfarenheter och referensramar, tolka och föra enkla och till viss del underbyggda resonemang om tydligt framträdande budskap i olika verk. [Modul K, L]
- Eleven kan även beskriva sin upplevelse av läsningen på ett enkelt sätt. [Modul K]

Flera av dessa betygskriterier gäller läsning i mer generell mening än litteraturläsning specifikt. Men det är i hög grad relevant och lämpligt att genomföra moment som här efterfrågas i samband med litteraturläsning. Betygskriterierna för E i årskurs 9 gällande litteraturmomenten utgår i mycket från en uppfattning om elevernas språkbehärskning (som begränsad). Det är till exempel fråga om att kunna ”föra enkla och till viss del underbyggda resonemang om tydligt framträdande budskap i olika verk” (Lgr11:279).

I praktiken innebär detta att litteraturmomenten nog ska betraktas som starkare sammankopplade med språkfärdighet hos nyanlända än hos ungdomar med svenska som modersmål. Det betyder naturligtvis inte att litteraturen primärt ska användas som språkfärdighetsträning, bara att man måste ha språkutvecklingsperspektivet i åtanke när man planerar litteraturmomenten.

Man kan kontinuerligt integrera litteraturmomenten i sva, och växla mellan de instrumentella momenten (ordinläring, grundläggande textförståelse) och de mer tolkningsinriktade som kommer med närläsning i dialog, högläsning av dikt, diskussion av innehåll, avsikt och stilgrepp, osv.

- Skönlitteratur, lyrik, dramatik, sagor och myter från olika tider och skilda delar av världen. [Modul G, I]
- Skönlitteratur som belyser människors villkor och identitets- och livsfrågor. [Modul G, N, W]
- Språkliga drag, uppbyggnad och berättarperspektiv i skönlitteratur. Parallellhandling, tillbakablickar, miljö- och personbeskrivningar, inre och yttre dialoger. [Modul J, O, T, V, X]
- Några skönlitterära genrer och hur de stilistiskt och innehållsligt skiljer sig ifrån varandra. [Modul L, P, Q]
- Några skönlitterära betydelsefulla författare och deras verk samt de historiska och kulturella sammanhang som verken har tillkommit i. [Modul O, R, U, V, X]

Betygskriterier E åk 9

- Eleven kan läsa skönlitteratur och sakprosatexter med flyt genom att, på ett i huvudsak fungerande sätt, välja och använda lässtrategier utifrån olika texters särdrag.
- Genom att göra enkla sammanfattningar av olika texters innehåll och kommentera centrala delar med viss koppling till tidsaspekter och orsakssamband visar eleven grundläggande läsförståelse. [Modul T]
- Dessutom kan eleven, utifrån egna erfarenheter och referensramar samt olika livsfrågor och omvärldsfrågor, tolka och föra enkla och till viss del underbyggda resonemang om tydligt framträdande budskap i olika verk. [Modul N, Q, R, S, U, V, W, X]
- Eleven för också enkla resonemang om verket med kopplingar till dess upphovsman och drar då till viss del underbyggda slutsatser om samband mellan verk och upphovsman. [Modul O, V]

LÄSNING AV DIKTER

Enkel diktanalys kan ske i samtalsform i undervisningsgruppen. Boglind och Nordenstam (2015:290) listar följande frågor att utgå ifrån:

- Vad handlar dikten om? Titeln är viktig – ofta kan den ge en ledtråd
- Vem är det som ”talar” i dikten? Vem riktar sig dikten till?
- Beskriv den känsla eller stämning som dikten förmedlar?
- Vad är det för rytm i dikten?
- Finns det rim? Hur är rimmen grupperade i så fall?
- Väcker dikten några tankar, känslor eller minnen?

Högläsning är ju den ursprungliga formen av lyrikläsning och är ofta ett naturligt moment av diktläsningen i klassrummet. Man kan säga att högläsning av en dikt är en muntlig tolkning av den. Ofta blir innehållet tydligare av att man läser dikten högt. Eleverna kan få prova att läsa en dikt med olika ton och röst. Är dikten vänlig, sorgsen eller upprorisk? Vilka känslor och vilken stämning skapar texten? De kan också fundera över vilka ord som är viktigast i dikten och hur de ska betonas. När man fokuserar på högläsning kan man njuta av diktens rytmer och klanger utan att förstå varje ord i dikten.

En idé är att eleverna läser en dikt och skriver tre saker som de fastnat för och vill prata eller fråga om. Därefter sitter de i mindre grupper och talar om vad de har fastnat för och har detta som utgångspunkt för samtal om dikten.

En annan idé är att eleverna läser en dikt och antecknar det viktigaste ordet i dikten och funderar över varför de tycker just detta är ord viktigast. Sedan läser igenom dikten en gång till och väljer ut den viktigaste frasen och tänker efter varför de valt just den. Eleverna kan fortsätta med att fundera över vilka inre bilder de ”ser” när de läser dikten. Därefter möts de i grupper och berättar för varandra vilka ord och fraser de valt samt vilka inre bilder som väcks, och har

dessas till utgångspunkt för ett samtal. Ibland kan de måla sina inre bilder konkret på papper och prata om dessa målningar.

Eleverna kan också samla sina tankar efter läsningen av en dikt och skriva ner dem i en lyriklogg. Formen får anpassas efter språklig nivå. En enkel struktur för bearbetning av intryck i en lyriklogg är att fortsätta på inledda meningar, som t.ex. följande:

- Jag tycker att dikten handlar om ...
- När jag läser dikten kommer jag att tänka på ...
- När jag läser dikten känner jag mig ...
- När jag läser dikten vill jag, skulle jag vilja ...
- Det här var svårt att förstå (kan vara både enstaka ord och innehåll) ...

Lyrikloggarna kan antingen läsas av bara läraren eller vara utgångspunkt för samtal.

En genomgående utmaning är förståelsen av dikten på ordnivå. Här måste man anpassa efter elevernas språkliga nivå och den aktivitet man vill genomföra. I planeringen av ett diktläsningmoment bör man göra en bedömning av hur många nya ord man kan behöva gå igenom. Ibland kan det vara idé att göra undan ordarbetet i förväg och sedan ägna sig åt dikten som helhet. Andra gånger kan man vilja börja med högläsning och sedan successivt arbeta sig igenom dikten samtidigt som man diskuterar vad den betyder. Det viktiga är att man har en strategi för genomförandet och i förväg uppmärksammar var eleverna kommer att fastna rent språkligt. Sådan planering ger i sig en god uppfattning om hur mycket tid en text kan kräva, om man hellre ska ta en lättare, eller om man kan kasta sig direkt ut i tolkning och ta ordförståelsen i steget. Om man har gått igenom det lexikala innehållet kan man också stimulera eleverna att återanvända orden i samtalet om dikten och på så sätt förstärka det språkliga momentet.

Många dikter som ingår i det kulturella arvet innehåller ord och ordformer som inte är i bruk längre. Runebergs ”Den enda stunden” är ett bra exempel (modul P), där ord som *allena*, *bana*, *talte* (och stavningar som *blef* och *ljufva* om man läser dikten med originalstavning) behöver kommenteras. Samtidigt passar just denna dikt bra i undervisningen eftersom flera ord dubbleras på ett meningsbärande sätt. Därtill är satserna grammatiskt mycket enkla.

Allena var jag,
han kom allena,
förbi min bana
hans bana ledde.
Han dröjde icke,
men tänkte dröja,
han talte icke,
men ögat talte. –
Du obekante,
du välbekante!
En dag försvinner,
ett år förflyter,
det ena minnet

det andra jagar;
den korta stunden
blev hos mig evigt,
den bittra stunden,
den ljuva stunden.

LÄSNING AV NOVELLER

I grunden är det ingen stor skillnad mellan att läsa noveller och läsa romaner. De metoder som beskrivs under rubriken "Läsning av romaner" kan också användas vid novellläsning. Men novellen är kortare och har enklare handling. Det är därför möjligt att arbeta sig igenom en novell på ganska kort tid och ändå känna tillfredsställelsen att ha läst ett helt verk från början till slut.

Läraren kan också ge ett grundligare stöd för läsningen av en novell än för en hel roman. Närläsning i dialog, som beskrivs och exemplifieras under "Läsning av romaner", kan tillämpas för hela novellen om klassen verkar behöva det. Efteraktiviteter som namndikt, jag-är-dikt, femrading och värderingsövning (se nedan) går naturligtvis lika bra efter en novell som efter en roman.

Noveller lämpar sig ofta bättre än romaner för formanalys och för anknytning till eget skrivande. Efter att ha läst några noveller kan eleverna få i uppgift att beskriva de utmärkande dragen i en novell. Tillsammans kommer de antagligen fram till ungefär följande:

- Texten är kort.
- Den är koncentrerad till en händelse som berättas kronologiskt, men har ofta tillbakablickar, parallellhandlingar och filmiska "klipp".
- Antalet personer är litet.
- Händelserna utspelas under kort tid.
- Handlingen börjar direkt utan någon lång inledning.

Dessa drag kan vara bra för eleverna att ha till hands när de sedan ska skriva en egen novell.

LÄSNING AV ROMANER

När eleverna kommit en bit med svenskan kan det vara dags att läsa en roman gemensamt. Om språknivån i klassrummet varierar kraftigt kan man med fördel välja en roman som finns i lättläst version så att alla kan komma framåt i någorlunda jämn takt. Man kan också växla mellan att läsa vissa stycken i originalversion och andra som lättläst. Det är lärarens omdöme som styr.

Nedan kommer en allmän beskrivning av romanläsningen. Senare i dokumentet ger vi exempel på hur lärarna på projektskolorna arbetade med läsning av några romaner.

Före elevernas läsning

Det underlättar för alla elever att få viss *förförståelse* innan de börjar läsa en text och detta är extra viktigt för nyanlända elever. Förförståelsen kan ges i form av bilder på den miljö och den tid som boken utspelas i, exempelvis bilder på bohuslänska klippöar inför läsningen av *En ö i havet* och bilder på gamla skolhus inför läsningen av ett kapitel i *Kejsarn av Portugallien*. Den kan också bestå i att vissa centrala ord och begrepp förklaras eller att klassen samtalar och diskuterar generellt om den problematik som är central i boken, det kan exempelvis vara känslan av utanförskap, mobbning, oförstående föräldrar eller ångslan över miljön. Att titta på bokens omslag och läsa baksidestexten och samtala om vad eleverna tror att boken kommer att handla om är också något som kan skapa både förförståelse och förväntan.

Närläsning i dialog mellan lärare och elever är ett utmärkt sätt att inleda läsningen av en längre text för att förankra starten. Särskilt i början är det viktigt att eleverna leds in i texten med ett ordentligt stöd av läraren så att förståelsen blir tydlig och läslust kan väckas. På så sätt ges eleverna goda grunder i berättarteknik och riskerna för missförstånd minskar. Det kan gå till på följande sätt: ett litet textstycke i taget visas med powerpoint eller dokumentkamera. Lärare och klass läser och analyserar texten styckevis i samtalsform. Det kan vara textens inledning eller ett avsnitt som spelar en betydande roll i intrigen. Det man kan samtala om är författarens ordval och spekulera i vad texten kan tänkas komma att handla om. Man kan delge varandra de inre bilder som texten väcker och man kan ställa sig frågor. Närläsning på detta sätt introducerar eleverna till textens språk och tematik, samtidigt som förväntningar på textens fortsättning väcks. Närläsning i dialog med eleverna är alltså ett utmärkt sätt att demonstrera och praktisera de *lässtrategier* som erfarna läsare använder sig av: sammanfatta det som hittills hänt, skapa inre bilder, ställa sig frågor, spekulera framåt, koppla till egna erfarenheter, koppla till andra texter samt värdera och ta ställning. Det är också ett sätt för läraren att i samtalet visa sig som läsare för eleverna.

Exempel: dialogisk närläsning av Arkan Asaads *Stjärnlösa nätter* (en roman som lästes i flera projektklasser)

Här är ett förslag på *närläsning i dialog* av de två första sidorna i den lättlästa versionen av Arkan Asaads *Stjärnlösa nätter – en berättelse om kärlek, svek och rätten att välja sitt liv* (2015):

När jag var arton år jobbade jag som lägerledare i USA. Det var ett svårt jobb. Trots att jag hade sex yngre syskon och visste hur man tar hand om jobbiga ungar.

Läraren: Detta är en roman som är berättad i första person. Vad menas med det? Vad finns det för fördelar och nackdelar med jag-berättelser? (Här kan eleverna svara att läsaren kommer närmare berättaren när det är jag-form, men att man inte får veta hur de andra

karaktärerna tänker och känner. Om eleverna är mogna för det kan läraren också ta upp frågan om berättaren är tillförlitlig.)

Längre fram i boken får vi veta att jag-berättaren heter Amár. Vad får vi veta om Amár i de meningar ovan som inleder romanen?

Tiden i USA lärde mig mycket om den jag vill vara. Och jag förstod att jag kunde göra mina egna val i livet. Det är därför det gör så ont att jag senare i livet gjorde val jag egentligen inte ville göra.

Läraren: Hur förstår ni dessa tre meningar? Vad vill Amár säga med dem? Vad tror ni att det kan vara för val han kommer att göra senare i livet?

I USA fick jag ofta brev från min familj.

Far skrev att han och mina bröder hade börjat planera en resa till vår släkt i irakiska Kurdistan nästa sommar. Far och jag skulle köra var sin bil ner till Irak. När vi kom fram skulle vi sälja en av bilarna. Det var lätt att tjäna pengar på europeiska bilar i Irak.

Läraren: Vad får läsaren veta om Amárs familj i dessa meningar? Vad tycker ni om att pappan och bröderna planerar en resa som Amár ska göra utan att själv vara med i planeringen? Hur skulle ni själva ha gjort i den situationen?

Jag älskar äventyr och det var inte första gången vi besökte Irak. Egentligen ville jag svara med en gång. Men det gjorde jag inte.

Läraren: Här får vi veta att Amár älskar äventyr och också har varit i Irak tidigare, men vad är det som inte berättas? Varför svarar han inte, tror ni? Det kan finnas flera anledningar.

Jag ville inte göra Far alltför glad. Han har aldrig varit stolt över mig och jag har alltid haft en hatkärlek till honom. Jag har alltid varit den upproriska sonen.

Läraren: Varför tror ni att han stavar Far med stor bokstav? Vad brukar man markera med stor bokstav?

Här får vi veta varför han inte svarade på en gång. Känner ni igen känslan hatkärlek? Försök att beskriva den. Har ni någon gång känt hatkärlek?

Hur tror ni att Amár kommer att göra? Kommer han att följa med till Irak? Hur tror ni att romanen kommer att fortsätta?

Under läsningen

Att läsa en hel roman med nyanlända är något som både lärare och elever i projektet har uppskattat. Genom att stanna i en och samma berättelse en längre tid lär eleverna känna karaktärer, miljö, händelser och inte minst författarens språk och därmed skapas en gemensam referensram. Det har också visat sig att eleverna får ett djupare engagemang, ju mer de kommer in i romanens värld.

Elever på projektskolorna har själva i intervjuer uttryckt att det är bra att läsa hela romaner i skolan. De behöver nämligen någon som organiserar och stöttar dem i

läsningen och de tycker att det är roligt att prata om handlingen med kamraterna. De känner också stolthet över att ha läst en hel roman på svenska. Men att läsa en hel roman tillsammans i klassrummet kan ta för lång tid, och om elevernas intresse för romanen minskar efter ett tag behöver man få ny energi in i läsningen. Då kan läraren återberätta delar av berättelsen och på så sätt kommer man vidare i handlingen. I några klasser varvade man läsning med avsnitt ur den filmatiserade romanen eller tittade på filmen som en sammanfattning på slutet, exempel *Bröderna Lejonhjärta*, *En oväntad vänskap*. Den senare hade lästs i två olika lättlästa versioner och en jämförelse mellan dem och filmen gav upphov till ett bra samtal där många åsikter om de två huvudkaraktärerna om fram.

Att samtala om det man läst kan både reda ut vad som har hänt och stimulera till vidare läsning. Det finns olika åsikter om när uppföljning och textbearbetning ska ske. Ska boken eller texten vara läst i sin helhet eller ska man stanna upp under läsningens gång? Det finns fördelar och nackdelar med båda modellerna, men elever som inte har svenska som modersmål behöver stöttning under läsningen för att komma vidare. Några menar att läsare minns bättre och påverkas mer av textens innehåll om man stannar upp ibland och för en stund lämnar textstället där man just befinner sig och samtalar om tidigare delar av texten, genom att påminna sig om vad som hänt, och även skapar förväntningar på vad som ska komma.

Om läraren har det aktuella textavsnittet färskt i minnet är det mycket lättare att undvika att samtalet blir ett förhör. Andra fördelar med att stanna upp och gemensamt på olika sätt bearbeta det lästa är att det hjälper till att planera läsningen, det ger eleverna en struktur och det blir lättare att fånga upp elever som har ett motstånd till läsningen. Läraren får automatiskt en inblick i hur eleverna tar till sig romanen och om det är några speciella saker som måste redas ut och förklaras. Dessutom ger den gemensamma upplevelsen och samtalen om den en draghjälp och en stimulans att vilja läsa vidare. Detta är något som också forskning har visat. Ett exempel på detta är Olle Nordbergs utvärdering av Läsrörelsens projekt *Berättelser som förändrar* där cirka 30.000 högstadie- och gymnasieelever deltog. Både lärare och elever framhöll att den gemensamma läsningen framför allt gagnade de läsovana och lässvaga. I utvärderingen finns exempel även från elever med annat modersmål än svenska, både nyanlända och elever som läste Svenska som andraspråk. (Nordberg, 2019)

Börja samtalet med att rekapitulera själva berättelsen eller intrigen genom att ställa frågor som Vem är det som berättar?, Vem handlar det om?, Vad är det som händer?, När händer det?, Hur går det? och Hur tror ni att det kommer att sluta?

Samtalet kan också utgå från citat som först läraren och sedan eleverna valt ur boken, citat som de av någon anledning har fastnat för. Då kan eleverna gärna sitta i mindre grupper och i tur och ordning läsa upp sina citat och tala om varför de valt just dessa. Ofta kommer ett spontant samtal igång.

Att följa Aidan Chambers samtalsmodell från hans bok *Böcker inom oss* (1994) är ett annat sätt att organisera litteratursamtal. Utgångspunkten är att läraren inte har formulerat egna frågor i förväg utan börjar med att fråga eleverna vad de gillar, ogillar och har för frågor. Som ett första steg kan de helt enkelt sätta ut +, – och ? i texten. Vid samtalet är det sedan lärarens uppgift att fånga upp elevernas reaktioner och komplettera med frågor som får dem att stanna kvar i texten och inte börja prata alltför mycket om sig själva eller allmänna saker.

Samtalen kan också utgå från tankar som eleverna skrivit ner i en läslogg. I en loggbok är det tankarna och reflektionerna som räknas. Ibland kan eleverna helt enkelt skriva ner vad de kommit att tänka på i samband med läsningen eller också kan läraren ge dem några öppna frågor att skriva kring. Det kan vara frågor som Tycker du att han gjorde rätt som ...?, Hur skulle du ha gjort i den situationen? och Varför tror du att författaren har låtit oss veta ...?

Eleverna kan få i uppgift att välja en av bokens personer för att göra en karaktärsbeskrivning av honom eller henne. Då kan de under läsningen anteckna vad som beskrivs beträffande personens handlingar, tankar, känslor, sätt att tala, utseende, klädsel samt kommentarer från andra karaktärer för att sedan presentera ”sin” person i ett personporträtt. Genom att följa en karaktär på detta sätt brukar eleverna upptäcka hur karaktären utvecklas och förändras av det som händer i romanen.

Efter läsningen

Aktiviteter efter att boken är läst kan gärna ha formen av en uppgift som är kort och lättsam, men ändå reflekterande. Här ger vi förslag på några sådana uppgifter:

Namndikt

Bokens titel skrivs lodrätt och uppgiften är att skriva ett ord eller en kort mening som har anknytning till boken med start i varje bokstav. Exempel från Johan Unenges serieroman *Mitt extra liv*:

Mattias gömde en flykting i källare
Isbjörnen försvann
Trappan ner till källaren är läskig
Tittar man ner för ett fönster så ser man källaren

En sådan här sak har säkert hänt i verkligheten
eXempel på flyktingar hittar man i boken
Timmarna flyger förbi för Mattias
Roliga saker händer inte direkt i boken
Alla som läser undrar nog över hur boken egentligen slutar

Lat är ett ord för att beskriva Mattias
Inga flyktingar klarar sig
Varför slutar boken som den gör?

Möjligen kan det vara alltför krävande för en del elever att skriva en namndikt. En enklare variant är att bara hitta på ett enda ord för varje bokstav i titeln. Samtal kring dessa ord kan både utöka ordförrådet och fördjupa textförståelsen.

Jag-är-dikt

Eleverna väljer en av bokens karaktärer och lever sig in i honom eller henne och fortsätter de understrukna meningsinledningarna:

Så här skrev en elev om Mattias i boken från ovanstående exempel:

*Jag är en kille på högstadiet som är kär i en tjej.
Jag tycker inte om att hon är med dåliga killar.
Varför kan hon inte vara med mig istället?
Jag borde gå fram till henne.
Jag önskar hon var min flickvän.*

Femrading

Detta är en enkel diktform där man skriver boktiteln på första raden, på den andra två ord som beskriver boken, på den tredje av tre ord som talar om vad som händer i boken, på den fjärde raden skriver man fyra ord som uttrycker känslor som finns i boken eller som väcks av boken och den femte raden kan vara en upprepning av rad ett eller författarens namn. Exempel från Narniaserien:

Häxan och lejonet
Spännande sorglig
Träffar talande djur
Känner glädje, spänning, mod
C.S. Lewis

Värderingsövning

En annan form av efterarbete är någon form av värderingsövning där eleverna får ta ställning till någon eller några av karaktärernas handlingar. I en fyrahörnövnings² efter läsning av *När hundarna kommer* kan eleverna ta ställning till om de tycker att Ester ska sluta bry sig så mycket om Isak och hans familj och i stället börja tänka mer på sitt eget liv med dessa fyra alternativ:

- Ester borde förstå att det inte är bra att bara vilja vara med Isak och ställa upp för hans familj.
- Ester borde tänka mer på sig själv, sköta skolan bättre och bry sig om sina vänner och sin egen familj.
- Nej, Det är väldigt fint och bra av Ester att ställa upp så för Isak och hans familj.

² I en fyrahörnövnings utgår man från ett ämne man kan ha olika värderingar om, i det här fallet en romankaraktärs handling(ar). Man placerar uttryck för värderingar i klassrummets hörn. Ofta låter man det fjärde hörnet vara öppet ("Annat"). Eleverna får ställa sig i det hörn som passar deras uppfattning bäst och sedan diskuterar man inom hörnen varför man ställt sig där. Därefter får någon per grupp i uppgift att delge klassen vad man diskuterat.

- Ester borde kunna ha mer distans till Isak och säga att hon kan finnas där för honom som en vän, men inte mer.

LÄSDAGBOK

När tiden känns mogen kan eleverna gärna börja skriva dagbok/loggbok/journal både som ett inlärningsverktyg och som ett sätt att bearbeta sin litteraturläsning. Vi har introducerat denna idé i modul M, vilken inleder andra läsåret i vår schematiska planering. Med *dagbok* menar vi kronologiska daterade texter, skrivna i första person med ett informellt språk och ordval. Det ska vara en plats där eleverna ska våga experimentera och där de egna tankarna kommer i första hand och korrektheten i andra hand. Det är viktigt att läraren skriver innehållsrelaterade kommentarer i dagboken snarare än rättar språket. På en del skolor får eleverna en skrivbok medan man på andra ställen skriver på dator. Det finns elever som helst skriver i en bok för då kan man stänga den runt sin text.

De olika benämningarna ger olika associationer: *dagbok* har en privat klang: en låsförsedd bok där man skriver ner sina innersta tankar och hemligheter medan *loggboken* för tankarna till de anteckningar som förs över ett fartygs resor och ordet *journal* ger associationer till sjukvårdens dokumentation av sjukdomsförlopp. Eftersom dessa begrepp är generella passar det bra att lägga till ett prefix och i samband med litteraturkursen kan prefixet vara läs- eller litteratur- (t.ex. *läsdagbok*, *litteraturdagbok*) för att tala om för eleverna att det är tankar kring sin litteraturläsning som ska skrivas ner i första hand. Dessa tankar kan ha olika kognitiva drag:

- observationer, vad de lägger märke till i en text
- spekulationer om vad som kommer att hända längre fram i texten eller varför en person handlar som han eller hon gör
- frågor där man ifrågasätter eller ger uttryck för det man inte har förstått
- kopplingar till egna upplevelser, som i sin tur kan leda till självkänedom
- intertextuella kopplingar, det vill säga kopplingar till andra skrivna texter, bilder eller filmer
- syntes: de olika idéer som dyker upp vid läsningen kan kopplas samman
- revidering: genom att läsa det man skrivit tidigare upptäcker man hur åsikter kan ändras under läsningens gång. Men dagboken ska också vara den plats där eleverna kan formulera de känslor och personliga tankar som de litterära texterna väcker.

Som inspiration till dagboksskrivande har vi i Modul M samlat några dagbokstexter med litterära anspråk av olika svårighetsgrad. Det är viktigt att ge eleverna tid att skriva regelbundet, men det behöver inte vara lång tid. Det har visat sig att ju oftare det skrivs i en dagbok desto större chans är det att tankarna fångas. 5–10 minuters regelbundet kortskrivande kan vara ett bra sätt att komma igång. Ibland kan skrivandet vara helt fritt och ibland kan eleverna få något bestämt att reflektera över i anslutning till det lästa. Läraren kan exempelvis välja några citat ur en läst text som

eleverna får skriva sina tankar kring. Som en utveckling av att skriva tankar kring citat är att eleverna själva väljer citat i texten som de reflekterar över i dagboken och eventuellt också samtalar kring (detta kallas också Text och tanke).

Planeringen

Planeringen är indelad i moduler, totalt 24 till antalet. Moduler används också i ämnesplaneringarna (se www.intensivsvenska.se) och då med en tidsplanering (som inte gäller litteraturmomenten). I genomgången nedan har modulerna en allmänt strukturerande funktion och ger idéer dels om progression, dels om texter som kan vara lämpliga att använda. För varje modul presenteras ett innehåll och ett mål och sedan några textförslag. Till detta ges en del förslag på aktiviteter eller resurser som läraren kan utgå ifrån för de olika momenten.

Hur ska planeringen för skönlitteratur användas?

Planeringen i skönlitteratur som ges här ska i första hand ses som ett planeringsverktyg för undervisningen i ämnet svenska som andraspråk på introduktionsprogrammet, men den kan också fungera som idébank för skönlitterär läsning inom ämnet svenska som andraspråk i grundskolan. Utgångspunkten för planeringen har varit att i genomsnitt två timmar i veckan under två läsår varit öronmärkta för skönlitteratur. Dessa timmar kan spridas jämnt över läsåret eller koncentreras till läsperioder varvat med perioder då undervisningen fokuseras på andra moment. Tanken är alltså inte att alla moduler och texter ska hinnas med, utan läraren väljer det som passar in i kursen.

Planeringen konkretiserar de mål som undervisningen ska sträva mot och som eleven förväntas uppnå. Dessa mål är inriktade mot såväl kunskaper, färdigheter, och förmågor, som upplevelser.

Texterna är ordnade från kortare och enklare till längre och mer komplexa, från äldre texter till nyare. En del texter finns både i original och lättlästa versioner. Läraren kan välja utifrån elevgruppen och utifrån sin egen känsla för texten. Inom en modul finns ofta texter av olika svårighetsgrad.

Planeringen är gjord för den gemensamma läsningen i klassrummet då samtal och skrivande är i fokus. Då kan texten få vara kognitivt och språkligt mer utmanande än när eleverna läser på egen hand, eftersom eleverna kan få mer stöttning av både lärare och klasskamrater. Läraren måste dock hela tiden förhålla sig till begränsningarna i ordförrådet, i grundläggande läsfärdighet och uttal, för att inte all tid ska gå åt till den mest grundläggande stöttningsen för förståelse, avkodning och artikulation. En strategi här kan vara att välja de enklaste texterna eller att välja ut delar av en text, en strof ur en dikt. I en ramsa av Lennart Hellsing kan det finnas gott om ordlekar – välj då en dikt med relativt enkla ord, i en annan är det alliteration, assonans och rim som dominerar – välj då en dikt som inte bygger för

mycket på de svåraste vokalerna (*y, ö, u*) och konsonanterna (*sj, tj, h*). Det kan vara viktigare att eleverna kan lära sig att läsa dikten rytmiskt än att de klarar av en eventuell tungvrickning.

Skönlitteraturplaneringen kan anpassas till undervisningssituation, lärare, elevgrupp och enskild elev. Vissa moduler kan kännas mindre relevanta än andra för undervisningsgruppen.

Översikt

Nedan ges ett exempel på ett schemaupplägg där skönlitteraturstudiet bedrivs kontinuerligt under två läsår. Det ger en schematisk men detaljerad bild av innehållet i detta dokument. Översikten bygger på att man har tillgång till två undervisningstimmar i litteratur varje vecka. I planeringen tar de olika litteraturmodulerna olika mycket tid i anspråk, uttryckt som veckor. I praktiken kommer man kanske lägga upp litteraturstudiet i mer intensiva läsperioder på en del skolor. Poängen med att ändå ställa upp informationen som terminsöversikter med fasta ramar är att det anknyter till en bekant struktur som alla i arbetslaget ändå förhåller sig till, ger en idé om vad man kan tänkas hinna med inom de angivna ramarna, samt underlättar att planera ett annat upplägg av litteraturmomentet. Har man dessutom ämnesplaneringen i sva bredvid sig ger det ytterligare tydlighet till när det kan passa att lägga in de moment man vill hinna med, eftersom ju skönlitteratur hör till sva.

Termin 1, hösttermin

vecka	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52
skön- litt.	A. Ljud och klanger (lyrik)		B. Känslor och färger (lyrik)		C. Känslor och färger forts. (lyrik)		D. Känslor och uttal (lyrik)		E. Dialogläsning			F. Lyssna, samtala, sjunga (visor)		G. Avresa – ankomst		H. Vinter och jul (dikter o visor)		Buffert	

Termin 2, vårtermin

vecka	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
skön-litt.	I. Sagor				J. Enkla noveller				K. Biblioteksbesök & romanläsning							L. Ord och rytm (rap)							
																				Buffert			

Termin 3, hösttermin

vecka	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52
skön-litt.	M. Dagbok/loggbok/journal	N. Etik och moral		O. Astrid Lindgren			P. Kärlekens och hatets språk		Q. Främlingskap			R. En svensk klassiker				S. Rymden		Buffert	

Termin 4, vårtermin

vecka	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
skön-litt.	T. Deckare, dystopi och skräck				U. Hel roman + författarpresentation				U. forts.					V. August Strindberg		W. Människan och naturen		X. Noveller					
																							Buffert

Vi vill passa på att understryka hur viktigt det är för denna elevgrupp att läsa kontinuerligt. Arbetet med att automatisera läsavkodning (alfabetiskt och ortografiskt) sker i stor utsträckning genom mängdläsning där regelbunden träning är viktig. Skönlitteraturmomenten har därtill den viktiga funktionen att stimulera själva läslusten hos eleverna, vilket är en förutsättning för att de så småningom ska bli villiga läsare på egen hand.

I några moduler (F, N, P och T) har vi delat in textförslagen i ”något enklare” och ”något svårare”. Kanske måste inte eleverna förstå precis allt i texten utan de kan ibland med lärarens hjälp fokusera på några rader, någon strof eller kanske nyckelorden.

Modul A. Ljud och klanger (lyrik)

Mål för modul A i skönlitteratur

Att kombinera ihop givna svenska ord till en ljudande enhet, ett slags dikt och framföra den i en mindre grupp.

- Textförslag** Dikter och sånger av Lennart Hellsing: "Annorlundavisan", "Sömniga Sune" ur ABC, "Summa Summarum" ur *Summa Summarum*. Ramsor ur *Barnens Ramsbok*, red. Gertrud Widerberg, exempelvis "Pelle Plutt Plutt Plutt" (s. 103), "Plipp, plipp, plopp" (s. 164), "Tack för maten, den va gó." (s. 91) och "Tick, Tack, Tick, Tack" (s. 156).
- Resurser, förslag på aktiviteter** *Körläsning* kan få eleverna att våga läsa högt. Första gången eleverna läser en dikt kan läraren läsa dikten radvis först och låta eleverna läsa efter i kör. Därefter kan eleverna på egen hand i grupper träna in körläsning av en dikt. Detta är en samarbetsövning, samtidigt som det är en ingång till samtal om dikten, eftersom eleverna då måste bestämma hur dikten ska läsas.
- Vilken grundstämning har dikten? Är den ledsen eller glad? Vilka är de viktigaste orden att betona?
- Att tänka på** Välj först en av de enklaste dikterna för körläsning, en som lätt fastnar och som har fast rytm och inte för många uttalsutmaningar. Man vill komma fram till en läsning där eleverna får en känsla för dikten utan att behöva träna uttal respektive gå igenom alltför många ords betydelse. Av de tre dikterna här innehåller "Annorlundavisan" flest utmaningar på ordnivå, medan "Sömniga Sune" och "Summa Summarum" innehåller uttalsutmaningar med vokaler *ö* och *u*. Alla tre är möjliga att läsa med fast rytm (som man brukar läsa ramsor) vilket kan vara bra för att få eleverna att synkronisera sin högläsning.

Modul B. Känslor och färger (lyrik)

Mål för modul B i skönlitteratur

Att i en egenproducerad bild återge sin upplevelse av en dikt och förmedla den i samtal i modersmålgrupper

Textförslag Eva Cerú, "Asfaltblomma"

Gustaf Fröding, "Grönt blad", "Gråbergssång", "Snigelns visa"

Resurser, förslag på aktiviteter Texterna här är mindre ramsartade, vilket kan utveckla högläsningen. Nu är det också läge att gå in lite mer i texternas betydelse/ordförråd och stämningar.

Att lyssna på en tonsatt dikt kan vara en lockande ingång till texten, t.ex. Frödings "Snigelns visa" med musik av Mando Diao.

Samtal om olika kulturers uppfattningar av färger. Se exempelvis vad Nationalencyklopedien skriver om färglära och färgord samt om färgers symboliska betydelser på Wikipedia. Diskutera svenskans färgadjektiv i jämförelse med färgord på några av modersmålen i klassrummet. Diskutera hur färgnyanser modifieras på svenska och på andra språk, dvs. ord som *mörkblått*, *ljusgul*, kanske också *grön som gräs*, *röd som en tomat*, *olivgrön*, *kopparröd*. Diskutera eller laborera med färgskalor som rött-orange-gult, grönt-turkos-blå, lila-brunt-grått-beige.

Färgtemat bearbetas vidare i Modul C som utgår från samma texter.

Att tänka på Ordförrådet för beskrivning av stämningar i dikten kommer att variera i gruppen och man kan med fördel servera en del ord att utgå ifrån, antingen enkla som *glad*, *ledsen* eller svårare som *vemodig*, *sorgsen*, *upprorisk* eller *sprudlande glad*? Vilka ord i dikten är viktiga?

Hur ska dikterna läsas? Av alla i gruppen eller av en enda elev? Ska vissa partier läsas av en mindre grupp? Kan det passa med någon ljudhärmande illustration?

Modul C. Känslor och färger forts. (lyrik)

Mål för modul C i skönlitteratur

Att i modersmålsgrupper tillsammans på enkel svenska formulera upplevelserna av dikten och sedan återberätta detta för övriga klasskamrater.

Textförslag Samma texter som modul B.

Resurser, förslag på aktiviteter I den mer litteraturorienterade diskussionen av dikterna kan man tematisera relationen mellan färger, känslor och betydelser i de dikter man läser. En inspiration här kan vara de idéer som Vassilij Kandinsky för fram i *Om det andliga i konsten* (1969:78–104). Kandinsky ställer frågor som: Hur framkallar färg en ”ton”? Är den kall eller varm, ljus eller mörk? Hur förhåller sig färgen till rörelse? Rör sig de varma färgerna mot betraktaren, de kalla från betraktaren? Är det gula som den jordiska färgen, som inte kan fördjupas, det blå den himmelska färgen, som kan fördjupas oändligt? Är det gröna vilans färg, som inte rör sig i någon riktning? Är grått orörligt och hopplöshet? Är vitt över huvud taget en färg? Uttrycker det vita en stor tigande, stillhet, rik på möjligheter? Är det svarta motsatsen, tömt på möjligheter? Det röda sprider sig inte som gult utan har en stor samlande kraft, oroligt och rikt, enligt Kandinsky.

Modul D. Känslor och uttal (lyrik)

Mål för modul D i skönlitteratur

1. Att ur en given mindre samling dikter välja tre dikter som berör och kunna motivera varför man har valt dessa dikter
2. Att välja en av de tre dikterna och träna in att läsa upp den (uttal + betoning + tonfall + kroppens uttryck i förhållande till diktens innehåll).
3. Att ställa en reflektionsfråga till kamraterna.

Textförslag Mårten Melin: "Den andra", "En klass, tjugosju önskningar", "Jag finns – jag är världen", "Jag känner mig", "Jag vill, jag kan, jag går", "när jag öppnar ögonen", "Nära"

+ kopplingar till klassisk svensk lyrik; exempelvis Melins "Bortbyting" som kan kopplas till Frödings "Ett gammalt bergtroll".

Resurser, förslag på aktiviteter "En klass, tjugosju önskningar" av Mårten Melin
Den här dikten kan eleverna fortsätta på. Alternativt kan de skriva en egen dikt om sin klass.

Så här arbetade en lärare på en av projektskolorna tillsammans med elever som varit väldigt kort tid i Sverige:

"Vi jobbade mycket med Mårten Melins dikt. Läste, översatte, förklarade, körläste m.m. Innan dess hade jag skrivit en egen "Jag vill-dikt" med fem önskningar från mig och sedan fick eleverna göra det samma. På så sätt var eleverna verkligen på spåret när vi läste Melins dikt.

Som avslutning fick de alla en liten lapp att skriva en önskning på. De fick vara anonyma om de ville. Jag samlade in lapparna och satte ihop dikten efter lektionen. Jag rättade också språket och valde ordningen. Eleverna var förstas informerade om att det skulle bli en dikt som skulle sättas upp i klassrummet."

En klass nitton önskningar

Jag vill bli en superhjälte.
Jag vill vara i ett varmt land.
Jag vill vara med dig.
Jag vill spela Playstation.
Jag vill försöka mer.
[---]

Den här dikten passar också bra att körläsa, se modul A. Eleverna kan välja om vissa rader ska läsas av alla och vissa rader av enskilda elever. Kan det passa att dela in dikten så att halva klassen läser

början och den andra slutet eller dela in klassen i lämpligt antal grupper och be dem läsa dikten i tur och ordning.

”när jag öppnar ögonen” av Mårten Melin

när jag öppnar ögonen
ser jag datorn
stolen
skrivbordet
mobilen
vattenglas

när jag blundar
ser jag bara dig

Ett förslag från en lärare:

”Blunda allihop. Andas lugnt. Vad ser ni framför er?”

Läraren ber därefter eleverna skriva ner det de såg när de blundade, och ber dem sedan att titta sig omkring i klassrummet och välja ett visst antal föremål de ser och skriva ned även dessa. Med hjälp av Melins första och näst sista rad: ”när jag öppnar ögonen” och ”när jag blundar” på tavlan får eleverna möjlighet att skapa sina egna dikter. Det är trevligt om eleverna får läsa upp sina dikter i mindre grupper. Till sist kan man gemensamt läsa Melins dikt och diskutera den.

Modul E. Dialogläsning

Mål för modul E i skönlitteratur

1. Att med en klasskamrat läsa och öva in en dialog
2. Att framföra en dialog tillsammans med klasskamrat och kunna svara på frågor om innehållet
3. Att beskriva karaktärerna utifrån deras repliker samt summera dialogens händelseförlopp

Textförslag Kerstin Lundberg Hahn, ur *Pank och kär* s. 7–9

Mats Berggren & Bawer Coskun, ur *Sent ute* s. 7–9, s. 28–29

Att tänka på Dialogläsning tränas i uttalsundervisningen. En rad dialoger med inriktning mot uttal finns i Nyborg & Riad (2020). I planeringen för detta skönlitterära moment kan man tänka på att förlägga arbete med uttalsövningarna någon tid innan, så att eleverna har en viss vana vid formatet, och därför strävar mot naturlighet i prosodin och förstår behovet av repetition för att komma förbi särskilda uttalssvårigheter. Då kan man i litteraturmomentet mer ägna sig åt gestaltningen av innehållet.

Modul F. Lyssna, samtala, sjunga (visor)

Mål för modul F i skönlitteratur

Att i en visa välja ut fem ord eller fraser, som man tycker är viktiga och tala om varför man har valt dem.

Textförslag

Något enklare texter:

Björn Afzelius, "Sång till friheten"

Jason "Timbuktu" Diakité, "Alla vill till himlen"

Ted Gärdestad, "Jag vill ha min egen måne", "Sol, vind och vatten", "För kärleks skull", "Himlen är oskyldigt blå", "Satellit"

Bo Kaspers orkester, "Hon är så söt när hon sover", "Undantag"

Kent, "Sverige"

Laleh, "Bara va mig själv", "Goliat" "Snö", "Tack förlåt", "Vårens första dag"

Tomas Ledin, "Sommaren är kort"

Oskar Linnros, "Från och med du"

Veronica Maggio, "Sergels torg", "Snälla, bli min"

Peps Persson, "Vilket vackert väder"

Uno Svenningsson, "Under ytan"

Något svårare texter:

Alice Babs, "Regntunga skyar"

Israel Kolmodin, "Den blomstertid nu kommer"

Herman Säterberg, "Vintern rasat ut"

Evert Taube, "Nocturne" (Sov på min arm), "Så skimrande var aldrig havet"

Cornelis Vreeswijk, "Somliga går med trasiga skor"

Monica Zetterlund, "Sakta vi gå genom stan"

Folkvisor, exempelvis "Jag vet en dejlig rosa", "Kristallen den fina"

**Resurser,
förslag på
aktiviteter**

Ett sätt att arbeta med visor är lucktexter. Det kan vara bra att först läsa texten (med luckor) så att eleverna får ett grepp om innehållet. De ord som läraren väljer att ta bort bör vara sådana som 1) eleverna kan och 2) uttalas tydligt i sången. Dessutom bör de varken vara för många eller komma för tätt, då eleverna ska ha en rimlig chans att både höra och skriva ordet. Läraren kan välja att endast ta bort några ord som tillhör en viss ordklass, eller ord som tillhör ett visst tema. Det kan vara lättare för eleverna att få fokusera på en viss typ av ord. Dessutom kan läraren skapa ett samtal och övning om ordens form.

På en projektskola använde läraren sången "Satellit" av Ted Gärdestad och hade tagit bort substantiv. Så här såg inledningen av lucktexten ut:

Du har stått vid _____
Du har tittat mot _____ om _____ var rund
Men allt som du såg var en _____ som försvann
i _____ som rullade fram

Efter att eleverna hade lyssnat och skrivit in orden gjorde de en övning som fanns på baksidan av kopian med texten. Där skulle de fylla i de olika formerna av substantiven: Singular obestämd form, singular bestämd form, plural obestämd form och plural bestämd form. Som modell fanns substantivet "satellit" ifyllt i de fyra olika formerna.

Att tänka på

Visor och sånger är på sätt och vis tacksamma att arbeta med eftersom de är så tydliga kulturella objekt och eftersom det är trevligt att sjunga tillsammans. Det finns också en mycket tydlig koppling till andra ämnen (musik, bild) och till återkommande händelser (julavslutning, skolavslutning, högtider). Men sånger och visor, särskilt traditionella, har ofta svåra texter, ofta med arkaiska ord, former och formuleringar. Också syntaxen kan vara direkt motsägelsefull i förhållande till vad som står i läroboken (*den blomstertid* heter numera *blomstertiden*, *Sakta vi gå genom stan* heter *Vi går sakta genom stan* eller *Sakta går vi genom stan*). Det är därför viktigt att i förväg tänka igenom och anpassa arbetet med dessa texter så att man inte fastnar i svårigheter som saknar relevans.

Modul G. Avresa – ankomst

Mål för modul G i skönlitteratur

Att genom läsning av Shaun Tans *Ankomsten* (en s.k. silent book) med uteslutande bilder bilda sig en uppfattning om handlingen, upptäcka tillbakablickar samt gemensamt samtala om symboler och budskap

Textförslag Shaun Tan, *Ankomsten*

Texter kopplade till *Ankomstens* tema:

Eva Cerú, "Vilse i världen", "Mitt nya språk"

Theodor Kallifatides, "Att bli en annan" ur *Den dubbla längtan*

Tvillingdikter³ ur Elena Dahl, *7 ryska poeter* (1996), Doaa, Rusl och Zahra Almosawi, *Ny värld i snö* (2001), Adiera Tesfai, *Utvalda dikter* (2011), Mohammad Sharif Saiidi, "Elden"

Resurser, *Ankomsten* av Shaun Tan

**förslag på
aktiviteter**

Vi föreslår gemensam närläsning av hela romanen *Ankomsten* som är helt och hållet bildbaserad. Därefter parvis arbete med att formulera repliker till givna situationer i berättelsen.

Detta har visat sig vara en bok som fungerar alldeles utmärkt som utgångspunkt för samtal, eftersom det inte finns någon text som "stör". En forskningsstudie med ungdomar i ett antal europeiska länder som inte har landets språk som sitt modersmål visar på mycket goda resultat i både engagemang och förmåga att uttrycka sig på det nya språket. Deltagarna i undersökningen diskuterade livligt vad som var realistiskt och vad som var fantasi i boken. De var exempelvis mycket intresserade av en hälsokontroll och det påhittade alfabetet. Projektet redovisas i rapporten *Visual Journeys Through Wordless Narratives. An International Inquiry with Immigrant Children and the Arrival* av Evelyn Arizpe, Teresa Colomer och Carmen Martinez-Roldán (2014).

Ankomstens ordlöshet speglar huvukarakters språklöshet i det nya landet. Som läsare är det lätt att förstå mannen och känna empati med honom. Som läsare förstår vi inte heller allt på bilderna. Här finns exempelvis ett påhittat alfabet. Tan har själv skrivit förordet och han berättar där att han har valt att ta bort

³ Dikter presenterade på två språk.

förklaringar så att läsaren får fylla i luckorna själv. Han vill att läsaren ska tänka: Vad får den här bilden mig att tänka och känna? Läsaren får på så sätt en aktiv roll.

Här finns mer information om andra s.k. silent books, dvs. bildberättelser utan text.

<http://ibby.se/2015/11/16/litteraturprojekt-pa-flyktingforlaggningar-silent-books/>

Tvillingdikter

Då en av projektskolorna arbetade med temat "Mina språk" efterfrågade lärarna dikter på elevernas språk som var översatta till svenska. Vi letade då fram så kallade tvillingdikter på arabiska, persiska, tigrinja, serbiska, ryska. En lärare lät eleverna läsa tvillingdikterna med levande ljus tända i klassrummet, först på modersmålet och därefter på svenska. En tibetansk dikt fanns dock inte översatt så då fick eleven själv berätta på svenska vad den handlade om. Eleverna kunde bidra till tolkningen av dikterna och det inspirerade dem också att skriva dikter på sina modersmål och översätta dem till svenska så att alla kunde läsa varandras.

"Vilse i världen" av Eva Cerú

Ett sätt att bekanta sig med lyrikgenren är arbeta med en dikt omskriven till löpande text i ett enda stycke samt utan titel. Så kan man exempelvis göra med dikten "Vilse i världen". Elever och lärare kan tillsammans först läsa hela stycket med fokus på förståelse av innehållet. Därefter kan läraren be eleverna göra radbrytningar, dela in i strofer samt ge dikten en titel. På så sätt skapas en diskussion om vikten av pauser och betoningar. Att även den grafiska formen vägleder läsaren blir tydligt med övningen och därmed uppstår ett samtal om formens betydelse för tolkning av innehållet.

Modul H. Vinter och jul (dikter o visor)

Mål för modul H i skönlitteratur

Att i några kända svenska visor och dikter välja ut och göra en förteckning av ord som har anknytning till vinter och jul.

Textförslag Visor: "Nu är det jul igen", "Räven raskar över isen", Alfred Smedbergs "Tomtarnas julnatt", Felix Körlings "Nej, se det snöar". Arvid Roséns "Natten går tunga fjät"

Dikter: Viktor Rydbergs "Tomten", Gunnar Björlings "Snön och som på en skogsstig vit", Vilhelm Ekelunds "De mörka granarna susa" och "Det snöar" samt en något enklare dikt "Spår" av Mårten Melin.

Att tänka på Sånger och visor, särskilt traditionella, har ofta svåra texter, med arkaiska ord, former och formuleringar men det är kanske inte betydelsen i varje textrad i "Natten går tunga fjät" som är viktig (få svenskar tänker ens på vad man sjunger), utan själva visans självklara plats på luciatågets repertoar.

Man kan på Sara Lövestams förslag (SvD 4 december 2020: "Julsångerna som får sfi-lärare att ducka") använda en del texter för att hitta just brott mot svenskans syntaktiska regler.

Modul I. Sagor

Mål för modul I i skönlitteratur

1. Att läsa en kortare saga högt på modersmålet, spela in den för eventuell publicering, alternativt läsa upp för yngre barn med samma modersmål och sammanfatta innehållet kort på enkel svenska samt att formulera en samtalsfråga på svenska
2. Att läsa upp/berätta sin saga på svenska i en liten grupp
3. Att formulera en samtalsfråga till gruppen

Textförslag Någon känd saga som finns på elevernas modersmål + svenska, när detta är möjligt.

”Den ljuva historien om prins Jasmin och prinsessan Mandelblom”
ur *Tusen och en natt*

”Den vita tranan”, japansk folksaga

”De outslitliga tofflorna” ur *Tusen och en natt*

Mogensen, Jan, ”Lyckans äppelträd”

”Rödluvan och vargen”

mirakelsagor, undersagor och fabler

Resurser, förslag på aktiviteter I dagligt tal använder vi ordet *saga* om vilken berättelse som helst riktad till barn, men det är viktigt att eleverna lär sig vad som är utmärkande för den litterära genren folksagor. Troligtvis kommer en del av eleverna från länder med en utvecklad sagotradition, som de gärna kan få i uppgift att berätta om.

Följande kriterier är utmärkande för de flesta sagor:

- De börjar ofta med ”Det var en gång...”.
- De utspelas i en obestämd tid och en obestämd miljö.
- Det finns en huvudkaraktär som genomgår en serie prövningar
- Det pågår en kamp mellan gott och ont.
- Karaktärerna är platta, det vill säga de har ofta bara en egenskap och de utvecklas inte.
- Magi och övernaturliga inslag är vanliga.
- Tre och sju är magiska tal.
- Slutet är lyckligt och inger hopp. Huvudkaraktären har klarat utmaningarna.

Eleverna kan också få i uppgift att undersöka några sagor för att se vilka sagodrag som finns i dem.

Folksagor var ursprungligen muntliga berättelser medan konstsagor är skrivna i sagans form av en namngiven författare.

Samtala om sagoelement och symboler i olika kulturer, exempelvis vargen i västerländsk och rysk saga eller draken i nordisk och kinesisk saga.

Gemensamt skrivande av sagoinledning på svenska, som följs av att eleverna individuellt författar fortsättningen på en egen saga.

Sagor finns ofta i olika versioner, några kortare och enklare än andra. Det är därför ibland möjligt att välja en version som passar klassens språkliga nivå.

Modul J. Enkla noveller

Mål för modul J i skönlitteratur – enkla noveller

Att läsa en enklare novell, få ett grepp om intrigen och redogöra för den samt ha en åsikt om novellens slut

Textförslag	Eva Callenbo & Pernilla Gessén, "Maries val" ur <i>Läsa till max. Läsebok 1</i>	
	Tage Danielsson, "Den första kärleken" ur <i>Texter och tankar</i> , läromedel av Svante Skoglund	
	Ingrid Olsson, Novell nr 2 och 4 ur <i>Önska bort. Önska nytt</i>	
	Ingrid Olsson, Novell nr 5 ur <i>Blink, blink med stjärnan</i>	
	Bim Wikström, "Resan", "Så fel man kan ha" ur <i>Ryktet går</i>	
	Bim Wikström, "Pinsamt", "Vad säger man" ur <i>Ryktet går och 9 andra noveller</i>	
Resurser, förslag på aktiviteter	Novell nr 4 ur <i>Önska bort. Önska nytt</i> .	
	Som inledning läses de första sidorna långsamt tillsammans med texten på powerpoint. Texten är uppställd i korta rader även i originalversionen.	
	En kille sätter pennan mot pappret.	
	<u>Önskelista:</u>	
	En pappa som slutar fråga slutar ringa	En mamma som Ett jullov som aldrig tar slut
	En hjärna som slutar tänka känna	Ett hjärta som slutar
	Ett hjärta som bara slutar	
	En värld utan ögon	Ett klassrum utan ögon
	En värld utan ljud	Och utan färg
	En kropp utan känsel En kropp utan hjärta	En kropp utan hörsel
	En hjärna som slutar tänka på saker som aldrig kommer hända.	

Men man kan inte önska bort, tänker han och släpper pennen. Bara önska till, önska nytt.

Han vänder på pappret och börjar om.

Det finns mycket att undra över i denna text med många luckor, exempelvis om pojkens familjesituation och skolsituation, vilka tankar är det som inte ska tänkas och vilka känslor är det som inte får komma fram etc. Spekulationer kring svar på dessa undringar skapar ofta lust att läsa vidare i texten.

”Den första kärleken” av Tage Danielsson

På en av projektskolorna användes denna novell som introduktion till novellen som texttyp. De läste under en lektion den första delen av novellen högt tillsammans. Sedan fick eleverna diskutera vilka karaktärer som de trodde novellen handlade om. Läraren antecknade på tavlan och tillsammans målade de upp två personporträtt. När några elevers åsikter krockade fick dessa argumentera för sina åsikter och övriga elever valde det porträtt som de tyckte passade bäst. Därefter lästes slutet och novellens sista ord ”ålderdomshemmet” vände upp och ner på allas föreställningar. Eleverna blev mycket överraskade! Nästa lektion talade de om fördomar och föreställningar och pekade på ord och fraser i texten som hade väckt elevernas föreställningar.

Det är bra om eleverna får kopia av novellen men utan slutraderna. Dessa kan läraren kanske visa med projektor.

Modul K. Biblioteksbesök och romanläsning

Mål för modul K i skönlitteratur

1. Att lära sig att söka böcker och hitta på ett bibliotek
2. Att följa klassens gemensamma läsning av en för gruppen passande roman
3. Att aktivt delta i samtal om texten både i mindre grupper och i helklass
4. Att skriva en enkel sammanfattning av sin upplevelse av läsningen

Textförslag Arkan Aasad, *Stjärnlösa nätter – en berättelse om kärlek, svek och rätten att välja sitt liv* (lättläst version)

Joel Berglund, *På insidan*

Fanny Britt & Isabelle Arsenault, *Jane, räven och jag*, (bildroman)

Fanny Britt & Isabelle Arsenault, *Louis och demonerna*,
(bildroman)

Jason ”Timbuktu” Diakité, *En droppe midnatt*

Johanna Immonen & Ulrika Wend us, *Kärlek är ett substantiv,
 lska  r ett verb*,

Christina Herrström, *Tusen gånger starkare*

William Kowalski, *S nt  r livet* (lättläst version)

Cilla Naumann, *Kulor i hjärtat*

Ingrid Olsson, *Ett litet hål i mörkret*

Philippe Pozzo di Borgo, *En oväntad vänskap* (lättläst version)

Jessica Schiefauer, *När hundarna kommer* (lättläst version)

Resurser, förslag på aktiviteter För att ge en skjuts åt läslusten görs ett besök på skolbiblioteket eller ett kommunalt bibliotek i närheten. Eleverna lär sig hitta och titta på några böcker som kan intressera dem.

Romanläsning kräver förberedelse och en genomtänkt plan för genomförande. Några idéer om hur ett läsprojekt kring en roman kan sjösättas med förberedelse, moment under läsningen och förslag till aktiviteter efter läsningen diskuteras i inledningen.

Modul L. Ord och rytm (rap)

Mål för modul L i skönlitteratur

1. Att samla ord gemensamt: hårda ord, söta ord, sura ord, torra ord, brännande ord, bedövande ord, glada ord. Laborationer med ord, diskutera exempel, kontrasterande ord, ord som krockar.
2. Att undersöka rim, alliterationer, sammansatta ord, liknelser.
3. Att gruppvis skriva en eller ett par verser till en rap och träna in ett eventuellt framförande.

Textförslag Sherihan "Cherrie" Abdulle, "Sherihan"

Petter Askergren, "Längesen". "Gryning", "Du vet att jag gråter"

Daniel Boyacioglu, "Cement", "Det finns dom som slåss, inte bråkar"

Linda Pira, "Eld blir glöd"

Samt raptexter av Olivia Bergdahl, Ison & Fille och Erik Lundin (Suedi)

Resurser, förslag på aktiviteter Rap är muntlig poesi, en sorts blandning av poesi och prat, som utvecklats framför allt av afroamerikaner i USA. Själva ordet är ett initialord: Rythm and Poetry. Raptexter är taktfasta och har ofta refränger. De är rytmiska och innehåller många rim, både i slutet av raderna som traditionell poesi, men också inne i raderna.

Rappen handlar ofta om här och nu och vad man tycker är fel i samhället. Det är en sorts kampdikt. Rapförfattarna gör det ofta enkelt eftersom man inte behöver inte hålla sig till några regler utan det är rytmen som är det viktiga. Eleverna kan exempelvis få i uppgift att presentera sig eller berätta något kort i raprytm. En rap behöver inte vara lång. Rapparen Petters texter är ofta 16 rader, vilket också är namnet på en bok av honom där han skriver om hur han inspireras av äldre litteratur när han skrivit sina rappar (Askergren, 2013).

Idéer till arbete med rap finns bland annat i boken *Poesi direkt* av Daniel Boyacioglu (2012).

Modul M. Dagbok/loggbok/journal

Mål för modul M i skönlitteratur

1. Att redogöra för huvuddragen i dagboksgenren
2. Att börja skriva en egen läsdagbok

Textförslag Zulmir Bečević, ur *Svenhammeds journaler*, s. 7–8.

Eva Cerú, ”En ny dag” ur *Bild Poesi 1*

Jeff Kinney, ur *Dagbok för alla mina fans. Värre än vanligt*, s. 7–15.

Resurser, förslag på aktiviteter När man kommit en bit med läsningen kan det vara lämpligt att introducera en läsdagbok (se Inledningen). Läsdagboken kan användas för att samla intryck från läsningen, både för kognitiv bearbetning och för formulering av läsoplevelsen.

På en projektskola började man med att läsa dikten ”En ny dag” för att sedan fortsätta med ”Svenhammeds journaler”. Texterna väckte mycket roliga och tänkvärda samtal, framför allt den senare texten. Ur lärarens mejl:

Det blev så himla bra! Jag var faktiskt glad hela dagen efter denna dubbelktion tidigt på morgonen. Vilka bra texter! [...] Eleverna glömde liksom bort att de inte kan uttrycka allt på svenska och pratade på ändå. Och lyckades bra, bara för att de så gärna ville säga viktiga saker, om ni förstår vad jag menar. Vi kommer att fortsätta nästa vecka och sen går vi vidare med *Dagbok för alla mina fans*. Vi varvar läsning, samtal och skrivande.”

Modul N. Etik och moral, etiska problem i vardagen, eventuellt i samarbete med SO

Mål för modul N i skönlitteratur

Att läsa utvalda texter och identifiera det problem som beskrivs samt återberätta texten och inleda en diskussion kring detta problem

Textförslag Något enklare texter:

Mats Kempe, "Trut"

Stig Claesson, "Slå följe" (finns även i lättläst version)

Gustaf Fröding, "Världens gång"

"Det förlorade sädeskornet – en Bambarasaga från Mali" ur
Regnbågens fånge: 50 dilemmasagor från Afrika, red. Janne
Lundström

Christina Wahldén, *Det dina ögon ser*

Något svårare texter:

Bo Bergman, "Marionetterna"

Stig Dagerman, "Att döda ett barn"

Resurser, förslag på aktiviteter *Samtalsfrågor i samband med läsning av novellen "Trut" av Mats Kempe*

- Diskutera vems fel det är att truten dödas.
- Hur skulle ni ha handlat om ni var novellens jag?
- Föreställ er andra situationer där en kamrat ger order till någon att göra något som egentligen är helt fel att göra. Hur skulle ni själva ha gjort i dessa situationer?

Förslag på närläsning av början av och s. 42 i "Slå följe" av Stig Claesson

Visa bilden först. Sedan texten bitvis.

Samtala om bilden. Vilken miljö beskrivs? Alla utom en person är streckgubbar. Vad kan det vara för speciellt med den vars kläder är svarta?

Läs och visa första meningen. Vad får vi veta i första meningen?

Läs rad 4 och 5. Vad förstår vi av att det står att hon *hette* Karin och att han *mindes det tydligt*?

Läs rad 6–7. Tror ni att han kommer att hinna? Ta reda på hur långt det är kvar till biografen Saga. Var ligger den? Vilken T-bana ska han gå av på?

Läs rad 8–11 vänster spalt + 1–9 höger spalt. Vad får vi veta här? Varför tror ni att det är viktigt att vi får veta att han var ung?

Läs rad 10–11 höger spalt. Varför tror ni att det upprepas att han skulle hinna? Varför är det viktigt att läsaren får veta att han har förberett mötet noggrant, tror ni?

Läs sidan 42 rad 1–13. Vad har det för effekt att läsaren får veta exakt vad klockan är och hur lång tid det kommer att ta till de båda återstående T-banestationerna? Hur känner han sig inför mötet? Hur tror ni att novellen kommer att fortsätta?

Efter spekulationer om fortsättning med nedslag i texten som ledtrådar/”bevis” till varför eleverna tror att utvecklingen blir just så, kan texten läsas antingen högt eller tyst innan man samtalar om den i sin helhet.

Förslag på frågor om inte samtalet kommer igång spontant:

- Hur märker vi att novellen inte utspelas i nutid?
- Hur skulle eleverna själva göra i motsvarande situation? Denna fråga kan upprepas allteftersom händelserna utvecklas.
- Varför får vi veta att sköterskan och den gamla damen var skrämda när de gick mot utgången?
- Det finns intressanta tempusväxlingar att påpeka.
- Vad har de upprepade klockslagen för effekt? Varför har han ”all tid i världen” när klockan nästan är åtta?
- Vad tror ni Karin har gjort och tänkt under tiden?
- Var tror ni att sköterskan har varit i över två timmar?
- Hur tror ni att det går för den unge mannen och Karin? Kommer de att träffas? Lev er in i deras olika situationer.

Samtal kring Gustaf Frödings ”Världens gång”

Lista tillsammans ord som beskriver och karaktäriserar kaptenen. Vad slags person är kaptenen? Samtala om vad den som talar borde göra?

Försök att tolka det som sker i dikten symboliskt för händelser som människor kan vara med om i sina dagliga liv, utan att det upplevs lika dramatiskt som i dikten.

”Världens gång” kan också dramatiseras för att lättare kunna samtala om vad man kan göra i liknande situationer när man står bredvid och ser någon som behöver hjälp. Britta Stensson och Ewa Johansson Kristeberg beskriver i boken *Små storverk: om barn, poesi och musik* (1998) ett arbete med denna dikt tillsammans med elever i åk 1. Här får barnen olika roller. En grupp barn är havet och de läser ”Havet välte, stormen ven/ vågorna rullade asklikt grå”, samtidigt som de gör ljud för att förstärka innehållet. En annan grupp barn är matroser som utropar: ”En man är vräkt över bord, kapten” och en elev (eller läraren) är kaptenen som bara svarar: ”Jaså”. Så fortsätter de med hela dramat. Detta är något som även nyanlända tonåringar kan göra.

Samtalsfrågor till Stig Dagermans novell ”Att döda ett barn”

Novellen skrevs 1948 på beställning av Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande för att få ner hastigheten i trafiken. Den har filmatiserats två gånger: 1953 i svart-vitt av Gösta Werner och 2003 i färg av Alexander Skarsgård. I båda filmatiseringarna läses novellen högt som en berättelse till de rörliga bilderna, men den är något förkortad i Skarsgårds version. Gösta Werners film är mer dramatisk. Båda filmerna finns på Youtube.

Eftersom novellen är så stark kan eleverna först delge varandra sina omedelbara reaktioner för sedan knyta an till modulens tema och diskutera vems fel det var att barnet dödades. Var det bara bilförarens fel? Spelar det någon roll om man kan fastställa vems fel det var?

När novellens innehåll har behandlats är det intressant att noggrant studera hur Dagerman har byggt upp novellen och samtala om hur det kommer sig att den är så spännande, trots att vi från början vet hur det ska gå.

Modul O. Astrid Lindgren

Mål för modul O i skönlitteratur

1. Att bekanta sig med författaren Astrid Lindgren och att kunna redogöra för Astrid Lindgrens liv och författarskap
2. Att utifrån textutdrag göra en personbeskrivning (i 3:e person) först skriftligt och sedan muntligt.
3. Att ta ställning och motivera genom att besvara frågan "Vill du ha personen som vän eller syskon?"

Textförslag "Barnens författare" om Astrid Lindgren ur Alvåker & Boglind (2000) *Maskot. Texter och tema 1*, lärobok.

Bröderna Lejonhjärta, s. 3–8

Emil i Lönneberga, kapitel 1

Madicken, s. 7–9 + kapitlet "Rickard"

Pippi Långstrump, kapitel 1

Två visor ur filmatiseringarna, t.ex. "Här kommer Pippi Långstrump" och "Idas sommarvisa"

Resurser, förslag på aktiviteter *Astrid Lindgren* är en av de författare som alla barn som är uppväxta i Sverige känner till och därför är det viktigt att även nyanlända ungdomar får lära känna henne. Hon är skicklig på att få läsaren att lära känna hennes litterära barn med alla deras olika egenskaper och därför är hennes karaktärer en bra ingång till hennes författarskap, samtidigt som eleverna också lär sig hur författare använder sig av flera olika sätt att bygga upp en karaktär. Läsaren lär oftast känna karaktären genom hans eller hennes:

- handlingar
- tankar
- känslor
- sätt att tala
- utseende, klädsel och andra tillhörigheter
- beteende
- kommentarer från andra personer.

Vi föreslår gemensam läsning av "Pippi flyttar in i Villa Villekulla", första kapitlet i *Pippi Långstrump*. Genom en närläsning i dialog

(se Inledning) kan eleverna göra iakttagelser om hur Astrid Lindgren låter läsaren lära känna Pippi.

Det är vanligt att författaren har tänkt ut en anledning till att karaktären måste presenteras och här har Astrid Lindgren bestämt sig för att Pippi behöver presenteras, för hon är en som kommit nyinflyttad till den lilla, lilla staden. Redan på fjärde raden får läsaren veta att hon är nio år och bor ensam i ett gammalt hus. Det framgår att hon tycker att det är skönt att bo ensam, eftersom ingen då kan säga till henne att gå lägga sig när hon har det som allra roligast. Här vet vi inte om det är berättaren som tycker detta eller om det är Pippis tankar. Vi får snart reda på varför Pippi måste bo ensam.

I avsnittet där Pippi tar farväl av sin pappas matros framkommer att de tycker mycket om Pippi och att de tycker att hon är ett märkvärdigt barn. Därefter beskriver berättaren på vilka sätt Pippi är märkvärdig: hon är stark och rik. Hon har tidigare förklarat ”Jag klarar mig alltid!”

Även de två grannbarnen Tommy och Annika tycker att Pippi är den märkvärdigaste flicka de sett. Beskrivningen av dem och deras familj fungerar som en kontrast till Pippis stökiga och oregelbundna tillvaro. Det är först när de möter Pippi för första gången som också läsaren får veta hur hon ser ut, för då kommer hennes signalement. Sedan beskrivs också hur hon går med ena foten i rännstenen och den andra på trottoaren och hur hon går baklänges när hon ska gå tillbaka, för då behöver hon inte vända. Därefter kommer Pippis första lögn, eller snarare skröna, något som är kännetecknande för henne.

När Tommy och Annika blir inbjudna till Pippi får även läsaren veta att hon inte har det välstädat och att hon bor tillsammans med sin apa och att hon lagar en god pannkaka på ett sätt som inte liknar något annat de har varit med om.

Avslutningsvis i kapitlet visar sig Pippi vara väldigt generös i och med att hon ger sina nya vänner presenter innan de går hem, samtidigt som hon är väldigt finurlig när hon tycker att det är dags för dem att gå hem.

Eleverna kan sedan i mindre grupper läsa de föreslagna texterna om Emil, de två bröderna Lejonhjärta och Madicken och därefter presentera ”sin” karaktär för de andra i klassen eller för yngre elever.

Klassen kan gärna gå vidare och läsa en hel bok av Astrid Lindgren, exempelvis *Bröderna Lejonhjärta* eller *Mio min Mio*.

Modul P. Kärlekens och hatets språk

Mål för modul P i skönlitteratur

1. Att samtala om och förklara vilka känslor som de lästa texterna väcker och förmedlar
2. Att skriva om känslor (i du- och jag-form) för en person eller en företeelse med hjälp av formförslag/modellen att fortsätta på följande inledningar "jag tror..." "jag förnekar..." "jag vill tro..." "jag hatar..." osv.
3. Att imitera liknelser som i "Höga visan" och andra dikter

Textförslag Något lättare texter:

Aase Berg, "Hata/hota/hämnd", "Hejdå, öken!", "Kärlek on/off", "Livserfarenhet", "Ögonglöd", ur *Människoötande människor i Märsta*

Eva Cerú, "Händer", "Skratt", "Ögon" ur *Bildpoesi 1*

Tage Danielsson, "Den första kärleken" ur *Texter och tankar*, läromedel av Svante Skoglund.

R. Dobru, "Jag vill hata någon idag" ur antologin *Människosaker: dikter och noveller på liv och död från Afrika, Asien och Latinamerika*

Nils Ferlin, "I Folkviseton" ur *Från mitt ekorrhjul*

Eliza Horn, "Hunger" i *Hunger – dikter för unga*

Selma Lagerlöf, *Kejsarn av Portugallien*, lättläst version

Mårten Melin, "Slut", "Som du", "Jag ser dig" ur *Ett värmeljus i din skalle: dikter mest om kärlek*.

Tomas Tranströmer, "C-dur" ur *Den halvfärdiga himlen*

Något svårare texter:

Aase Berg, "Allvarlig lek", "Drömmen blir sann", "Hetta kyla", "Levande lava", "O smärta", "Slö säl" ur *Människoötande människor i Märsta*

Bibeln, "Höga visan"

Karin Boye, "Hur kan jag säga att din röst är vacker"

Hjalmar Gullberg, "Kyssande vind" ur *100 dikter av Hjalmar Gullberg*

Johan Ludvig Runeberg, "Den enda stunden", *Svensk poesi*

Evert Taube, "Så skimrande var aldrig havet", *Svensk poesi*

Samt dikter ur antologin *Kärlek och uppror. 210 dikter för unga människor*, red. Siv Widerberg och Anna Artén
(Eleverna gör själva ett urval)

**Resurser,
förslag på
aktiviteter**

För allmänna förslag för diktläsningen, se Inledningen.

Förslag till läsning och arbete med några av Aase Bergs dikter:

Dikterna "Hetta – kyla" och "Ögonglöd" beskriver både kärlek och hat. Eleverna kan exempelvis parvis läsa dikterna och tillsammans reda ut vad det är som beskrivs samt markera textställen som beskriver kärlek respektive hat.

"Levande lava" beskriver två sorters kärlek. Hur beskrivs de? Vilken tycker jaget bäst om? Eleverna kan fundera över om de håller med.

"Livserfarenhet" kan inspirera eleverna att på samma sätt skriva om sina olika "kärlekar".

"Hej då, öken!" Här kan eleverna fundera över vad det är som jaget och hennes kamrater hatar och säger "hej då" till. Hur beskrivs detta? Vad vill de göra istället? Hur beskrivs det? Välj ut ord och fraser som ger negativa respektive positiva inre bilder.

"Hata/hota/hämnd" är intressant att titta på rent layoutmässigt med de fyra inledande långa raderna och de nio enstaka orden under varandra. I dikten finns inte heller ett enda skiljetecken. Förslag 1: Samtalet kan utgå från frågorna: Varför har författaren skrivit dikten på detta sätt? Vad ligger bakom hämndbegäret? Med vilka bilder beskrivs jagets förtvivlan? Man kan gärna avsluta med att körläsa dikten högt i grupp och låt rösterna leva ut ordens känsla av hat, hot och hämnd. Förslag 2: Eleverna får dikten omskriven till löpande text i ett enda stycke samt utan titel. Tillsammans läser lärare och elever hela stycket med fokus på förståelse av innehållet. Därefter kan läraren be eleverna göra radbrytningar, dela in i strofer samt ge dikten en titel. Här kan

läraren behöva vägleda initialt och visa på betydelsen av tempo och pauser. Att även den grafiska formen vägleder läsaren blir tydligt med övningen och därmed uppstår ett samtal om formens betydelse för tolkning av innehållet.

”Den enda stunden” av Johan Ludvig Runeberg.

Det är inte så mycket man får veta om mötet och om den som berättar om det. Fråga eleverna vad de tycker att dikten handlar om och diskutera olika förslag. Uppmärksamma gärna eleverna på hur ord och, i ett fall, del av ett ord upprepas i två på varandra följande rader: ”allena”, ”bana”, ”dröja”, ”talte”, ”-bekante” och hur ordet ”stunden” upprepas tre gånger i slutet av dikten. Dikten är också uppbyggd på motsatser, till exempel obekant och välbekant, kort och evig, bitter och ljuv. Vad kan Runeberg mena med att skriva så?

Modul Q. Främlingskap

Mål för modul Q i skönlitteratur

1. Att analysera hur känslan av främlingskap framställs i en skönlitterär text
2. Att skriva ett brev till en fiktiv person i en skönlitterär text eller till någon närstående som inte befinner sig i Sverige.

Textförslag Evin Ahmad, *En dag ska jag bygga ett slott av pengar*

Johannes Anyuru, Nr IV, VI, VIII, X, ”Försoningar, till slut”, ur *Det är bara gudarna som är nya*

Werner Aspenström, ”Sardinen på tunnelbanan” ur *Svensk 1900-talslyrik*

Mats Berggren, *Onsdag kväll strax före sju*

Jason ”Timbuktu” Diakité, *En droppe midnatt*

Annelie Drewsen, *Dagboken*

Nils Ferlin, ”Du har tappat ditt ord” ur *Barfotabarn* (En lärare på projektskola kombinerade dikten med visan ”Somliga går med trasiga skor” av Vreeswijk)

Ison Glasgow & Emil Arvidson, *När jag inte hade nåt*

Verner von Heidenstam, ur *Ensamhetens tankar* IV, ”Jag längtar hem”

Theodor Kallifatides, "Att bli en annan", "Det främmande livet" ur *Den dubbla längtan*

Jila Mossaed, "Den glödande natten", "För att kunna gå ut i det främmande skogslandet", "Kan ingenting om svampar", "Nej, jag har fortfarande mycket kvar att glömma", "På kvällen ringer telefonen", "Varför kan jag fortfarande inte uttala ö" ur *Varje natt kysser jag markens fötter*

Per Nilsson, *Damaskus Sölvesborg*

Edith Södergran, "Jag"

Annika Thor, *En ö i havet*

Om att skriva hem: Ekelöf "Non serviam", "Jag skriver till dig" ur *Samlade dikter I*

Om att skriva för ingen: C J L Almqvist i exil, *Sesemana*, "Om så det skulle hända att ingen talar till mig alls" s. 83, Vilhelm Ekelund "Jag diktar för ingen" ur Svensk poesi

Om denna modul läses alldeles före jullovet passar det bra att läsa Tove Janssons novell "Granen" ur *Det osynliga barnet*. Finns inläst av författaren på www.svenska.yle.fi

**Resurser,
förslag på
aktiviteter**

Exempel på brevskrivning i samband med skönlitterär läsning på projektskolor är brev till pappan i Jason "Timbuktu" Diakités *En droppe midnatt*. Så här formulerades uppgiften:

Skriv ett brev från Jason till pappa. Välj en av följande uppgifter.

- Jason bor i New York. Han vill bli rappare men det går inte så bra. Han skriver hem till pappa.
- Jason har blivit anklagad för att ta droger. Han skriver hem till pappa.
- Jason är i södra USA. Han träffar släktingar och besöker olikaplatser där familjen bott. Han skriver hem till pappa.
- Jason har skrivit sin bok och den har blivit publicerad. Han skriver till pappa.

På en annan av projektskolorna skrev eleverna brev till författaren Annika Thor efter läsningen av hennes roman *En ö i havet* och inför hennes besök i klassen. Genom att skriva brev fick eleverna möjlighet att fördjupa sina tankar kring romanen och leta efter partier i texten som hade väckt frågor eller vissa känslor. Besöket blev på så sätt delvis en dialog mellan läsare och författare.

Eleverna ställde frågor om innehållet i romanen men var också nyfikna på hur det är att vara författare.

Modul R. En svensk klassiker

Mål för modul R i skönlitteratur

Att läsa en hel svensk klassisk roman i en bearbetad lättläst version

Textförslag	Frans G. Bengtsson, <i>Röde Orm</i> (lättläst version återberättad av Håkan Boström)
	Per-Anders Fogelström, <i>Mina drömmars stad, Barn av sin stad</i> , (lättläst version bearbetad av Arne Sätt och Johan Werkmäster)
	Selma Lagerlöf, <i>Kejsarn av Portugallien</i> (lättläst version återberättad av Malin Lindroth)
	Selma Lagerlöf, <i>Herr Arnes penningar</i> (lättläst version återberättad av Gerd Karin Nordlund)
	Selma Lagerlöf, <i>Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige</i> , bearbetad av Arne Norlin (lättläst version återberättad av Irmeli Latvala eller återberättad av Hans Peterson & Tomas Dömstedt)
	Moa Martinsson, <i>Mor gifter sig</i> (lättläst version återberättad av Cecilia Davidsson)
	Vilhelm Moberg, <i>Utvandrarna</i> (lättläst version återberättad av Cecilia Davidsson)
	kortare avsnitt ur originalromanen
Resurser, förslag på aktiviteter	I samband med studiet av migration i samhällskunskap och historia vill vi föreslå läsning av Vilhelm Mobergs <i>Utvandrarna</i> i den lättlästa version som är återberättad av Cecilia Davidsson utgiven på LL-förlaget 2015. På sajten till Myndigheten för tillgängliga medier, MTM, finns ett lektionsmaterial till romanen utarbetat av Jenny Edvardsson.
	Undervisningsidéer till <i>Kejsarn av Portugallien</i> finns på Litteraturbankens Skola: https://litteraturbanken.se/skola/larare/KejsarnLarare.html

Dessa undervisningsidéer kan anpassas till elever på Språkintruktionsprogrammet och till den lättlästa versionen av romanen. I Gunilla Molloy, *Selma Lagerlöf i mångfaldens klassrum* (2011) finns ytterligare uppslag till läsning och arbete med bland annat *Kejsarn av Portugallien*.

Så här arbetade andraårselever på en av projektskolorna med *Kejsarn av Portugallien* (lättläst version) av Selma Lagerlöf. Efter gemensam läsning och samtal både i helklass och smågrupper, närläsning av kapitlet ”Den röda klänningen” och några utdrag ur Lagerlöfs originaltext fick eleverna en avslutande skrivuppgift: ”*Kejsarn av Portugallien* (1914) räknas som en av Selma Lagerlöfs bästa böcker. Den har filmatiserats flera gånger och den kommer ut i nya upplagor. På vilket sätt är romanen aktuell idag? Vad kan man lära sig? Ta gärna exempel från texten.”

Tio datorskrivna texter lämnades in vilka analyserades (citat nedan är delvis språkligt rättade.) Samtliga elever ansåg att romanen är aktuell, eftersom Selma Lagerlöf tar upp frågor som fortfarande är aktuella som exempelvis kvinnors rättigheter, prostitution, barnarbete. En elev skrev: ”Den är aktuell i dag eftersom den har många betydelser och den lär mycket om livet...”. Eleverna gav exempel som föräldrakärlek, hur lätt omständigheterna kan förändras i livet: ”Man kan lära sig allt som finns på jorden kan ändra sig snabbt.” ”I den här romanen när jag har läst. Har jag lärt mig att i livet om man är fattig och om man vill tjäna pengar måste man göra det på ett sätt som inte skadar våra liv på grund av tjäna pengar.” Några andra elevsvar: ”Jag har lärt mig av den här boken att vi behöver inte beskylla andra för våra misstag och vi får inte sälja vår kropp för pengar oavsett hur situationen är.”, ”Budskapet i den här boken är att vi är ofullkomliga människor alltså vi gör dåliga saker och vi måste lära oss att förena och förlåta andra. Och vi måste veta att kärleken är det viktigaste att tänka på. Ingenting är större än kärlek.” Några elever har lagt till personliga reflektioner: ”Den romanen fick mig att tänka på de människor som jag älskar så mycket, särskilt min pappa. Jag älskar ordet pappa, på mongoliska är AAV. Kanske ordet pappa och mamma är vackert på alla språk...”

Andra idéer är följande: Vid läsningen och arbetet med romanen kan eleverna ha olika uppdrag. Det kan vara att svara på, alternativt själva formulera, reflektions- eller diskussionsfrågor, att skriva en kort sammanfattning av det lästa följd av egna tankar eller att följa hur en karaktär presenteras och utvecklas. Läraren kan också välja ut några citat att utgå från i ett samtal. Längre fram i läsningen kan eleverna själva välja citat som är intressanta att samtala eller skriva om. Se vidare undervisningsidéer i inledningen.

Modul S. Rymden, eventuellt i samarbete med NO

Mål för modul S i skönlitteratur

1. Att genom läsning av sf-texter och andra texter med rymdmotiv reflektera kring människans plats i universum och uttrycka sina tankar samt formulera samtalsfrågor.
2. Att skriva en kort fortsättning på en sf-novell och använda många ord och begrepp från NO-undervisningen

Textförslag Werner Aspenström, "Mätarlarven" ur *Svensk dikt*

Erik Blomberg, "Människans hem" ur *Svensk dikt*

Gunnar Ekelöf, "Sung" ur *Samlade dikter*

James Frey *Kallelsen* och *Spelet* interaktiva samarbete med Google, finns på ca 30 språk

Mårten Melin, "Upp och iväg" ur *Ett värmeljus i din skalle*

Edith Södergran, "Stjärnorna", "Till fots fick jag gå genom solsystemen" www.litteraturbanken.se

Östlund, Helena, *Flykten från Nova, Aiko på jorden, Aska* (sf)

Resurser, förslag på aktiviteter Den genre som intresserar sig allra mest för astronomi, rymden och universum är science fiction, oftast förkortat sf. Science betyder ju vetenskap på engelska och sf-författarna försöker förklara alla sammanhang i sina texter så vetenskapligt och trovärdigt som möjligt med många tekniska termer. Sf-författarna spekulerar i hur världen kommer att utvecklas. Några ser positivt på utvecklingen, medan många ser risker med teknikens utveckling, miljöförstöring etc. Författaren Fredric Brown har skrivit en mininovell i sf-genren på tre meningar:

Efter det sista atomkriget var jorden död; ingenting växte, ingenting levde. Den sista människan satt ensam i ett rum. Då knackade det på dörren...

Eleverna kan först prata om vad de tror kommer att hända och därefter enskilt eller tillsammans fortsätta denna novell och använda sina kunskaper om rymden och universum från NO-kursen.

Bland utländska sf-författare kan nämnas Saladin Ahmed, en amerikansk författare som är inspirerad av arabisk

berättartradition och sagosamlingen *Tusen och en natt*, och Sabaa Tahir, som skriver arabisk fantasy för ungdomar *Askfödd* (2016) och *Eldmärkt* (2017).

Modul T. Deckare, dystopi och skräck

Mål för modul T i skönlitteratur

1. Att redogöra för huvuddragen i genren deckare, dystopi eller skräckberättelse
2. Att skriva läslogg och i den bland annat redogöra för möjliga ledtrådar, hypoteser m.m. samt argumentera för sina slutsatser med stöd i texten

Textförslag Något lättare texter:

Bertil Lagerström, "På ett torg i Bagdad" ur *Röda dödens mask och andra spökhistorier*

Kristoffer Leandoer, "Kurragömma" ur *Strandridare och andra skräcknoveller*

Magnus Nordin, *Varelserna. Elias bok, Varelserna. Emmas bok*

Lena Ollmark, "Mördaren i parken" och "Inget ont kan hända här" ur *Mördaren i parken och andra skräckberättelser*

Något svårare texter:

Magnus Nordin, *Prinsessan och mördaren*

Sofia Nordin, *En sekund i taget, Spring så fort du kan, Som om jag vore fantastisk*

Mats Wahl, *Den osynlige*

Resurser, förslag på aktiviteter Gemensam läsning av en ungdomsdeckare, dystopi eller skräckberättelse, "skugga intrigen", beskrivning av människor inifrån/hur de tänker.

Förkunskap om den genre man läser underlättar läsningen. Deckargenren är en förhållandevis lättigenkännlig genre om man tänker på de klassiska pusseldeckarna. Dessa räknas till det som brukar kallas formellitteratur, det vill säga litteratur som är uppbyggd på narrativa strukturer som är lätta att känna igen. När

det gäller pusseldeckarens handlingsmönster kan det beskrivas enligt följande:

- detektiven introduceras
- brott och ledtrådar införs
- undersökning genomförs
- brottets lösning meddelas
- förklaring av brottets lösning ges
- upplösning (här kan tillfångatagandet av brottslingen ingå).

Karaktärerna tillhör alla en sluten krets, de kan exempelvis vara passagerare på samma båt eller arbeta på samma arbetsplats, medan detektiven oftast kommer utifrån. Personbeskrivningarna är detaljerade, eftersom läsaren måste kunna bedöma vem som skulle kunna vara brottslingen och vilka motiv som kan ligga bakom brottet. Allt är också rationellt och logiskt förklarat; det förekommer inga magiska lösningar i en pusseldeckare. Men i många av de deckare som skrivs idag är dessa genredrag inte genomförda i sin helhet. Magiska inslag kan exempelvis förekomma.

En dystopi är en negativ framtidsversion som ofta skildrar ett inhumant och totalitärt samhälle, men det kan också vara ett samhälle som har drabbats av någon form av naturkatastrof. Huvudkaraktären är vanligtvis en stark ung person som kämpar både för sin egen överlevnad och för hela samhällets frihet. De dystopiska ungdomsromanerna är ofta också äventyrsberättelser, kärleksromaner eller utvecklingsromaner där den unga hjälten eller hjältingen mognar och klarar av sitt uppdrag efter att olika hinder och faror har övervunnits. I första delen av Sofia Nordins trilogi är det en kompetent trettonårig flicka som verkar vara den enda som har klarat sig i en feberepidemi. I en upphittad scouthandbok lär hon sig överlevnadsstrategier.

För vidare läsning se Per Holmberg, "Genre under förhandling. Gymnasister skriver deckare" och Ann Boglind, "Att läsa som en detektiv. Deckargenrens didaktiska möjligheter" i Boglind, Holmberg & Nordenstam (red.) *Mötesplatser – texter för svenskämnet* (2014).

Modul U. Hel roman + författarpresentation

Mål för modul U i skönlitteratur

1. Att gruppvis, med visst stöd av läraren, läsa och samtala om en enklare roman på svenska
2. Att samtala om denna roman och dess författare i tvärgrupper.

Resurser, förslag på aktiviteter

Ett förslag är att eleverna läser romaner kring ett och samma parapytema (exempelvis uppväxt, identitetssökande, vänskap, kärlek). Eleverna diskuterar den egna romanen i basgrupper där samtliga läser/har läst samma roman. Som slutuppgift kan eleverna presentera romanerna i tvärgrupper. De har då möjlighet att jämföra hur samma tema behandlas, både innehållsmässigt och berättartekniskt, i de olika romanerna.

På en projektskola inleddes romanläsningen med uppgiften "Ord och begrepp för att tala om läsning". Eleverna fick en lista med "en baksida, en baksidetext, ett berättarperspektiv och en biperson/en bikaaktör" samt ett tjugotal ord till, som de översatte, förklarade på modersmål och lärde in. På så sätt förbereddes eleverna att använda begreppen när klassen senare skulle diskutera romanen.

Som stöd för förståelsen av romanen (*En ö i havet*) gav läraren eleverna ordlistor som skulle översättas till modersmål. När det var dags att läsa hemma över höstlovet fick eleverna ett material med följande instruktion:

"Läs kapitlet 3 under lovet. Arbeta så här:

1. Titta på fotografiet över ön. Gör uppgiften.
2. Börja sedan med att närläsa de fem citaten nedan. Översätt ord som du tycker är svåra och viktiga så att du förstår vad citaten handlar om.
3. Svara sedan på frågorna till varje citat.
4. Översätt sedan orden i ordlistan till ditt modersmål.
5. Läs kapitel 3 i boken. Fundera på vad du tycker är viktigast i det här kapitlet."

Ett citat löd så här:

"– Ska du gå din väg, Steffi? viskar Nelli. Ska du inte vara här? Tant Märta går mot dörren. Steffi kränger på sig ryggsäcken.

– Gå inte! protesterar Nelli gällt. Jag vill att du stannar här.

– Bråka inte, säger Steffi. Vi måste göra som de säger.

– Mamma sa att vi skulle få bo tillsammans. Hon sa att de hade lovat.”

Eleverna skulle sedan besvara frågorna ”Vad händer tror du?” och ”Vart ska Steffi gå tror du?”.

Modul V. August Strindberg

Mål för modul V i skönlitteratur

1. Att bekanta sig med August Strindbergs liv och verk
2. Att göra en enkel sammanfattning av en kortare text av Strindberg
3. Att tolka en text och med hjälp av läraren koppla den till Strindbergs tid

Textförslag ”Vid avenue de Neuilly” ur *Samlade verk 15. Dikter på vers och prosa*

”Ett halvt ark papper” ur *Sagor*

”Vinbuteljen” ur *Tjänstekvinnans son*

Resurser, förslag på aktiviteter ”Vid avenue de Neuilly”
Samtala om vad Strindberg vill säga när han liknar sin bok i skyltfönstret vid ett ”urtagat hjärta” och fråga eleverna om de haft någon liknande känsla och i så fall i vilket sammanhang.

”Ett halvt ark papper”

På denna sajt finns Strindbergs novell inläst på ca 30 språk. Här finns också undervisningsidéer:

pedagogblogg.stockholm.se/digitala.../ett-halvt-ark-papper-strindberg-pa-30-olika-sprak...

Novellen finns också filmatiserad i flera olika versioner.

En läsförberedelse kan vara att eleverna får en kortare skrivuppgift formulerad på följande sätt: Tänk dig att du ska flytta. Flyttbilen står färdiglastad på gatan. Du går runt i din lägenhet ett sista varv för att se efter så att du inte har glömt något. Vad tänker du och vad känner du? Eleverna kan läsa upp sina tankar och samtala om hur det känns att flytta för att sedan läsa novellen.

Efter det att novellen är läst kan eleverna få rekonstruera telefonlistan och utifrån den sammanfatta vad som hänt mannen under de

två år han har bott i lägenheten. Allt står inte i texten utan läsaren får använda de ledtrådar som finns och fylla i med sin egen fantasi.

Modul W. Människan och naturen, eventuellt i samarbete med NO

Mål för modul W i skönlitteratur

Att skriva en enkel dikt om sitt eget förhållande till naturen, alternativt att, inspirerad av Christensens dikt, skriva en ABC-dikt om världen och vad den innehåller samt samtala om den.

Textförslag Aase Berg, "Jag tittar på naturen" ur *Liknöjd Fauna*

Inger Christensens "alfabet" som är "ett ekologiskt manifest, en dikt tillägnad allt levande"

Vilhelm Ekelund, "Jag diktar för ingen" ur *Svensk poesi*

Barbro Lindgren, "Fågelns öga", "Gröngölingen är på väg" ur *Gröngölingen är på väg*

Tomas Tranströmer, "Blåsipporna" ur *Det vilda torget*

Texter om naturen efter säsong ur övriga moduler

Dikter om årstider se: <https://litteraturbanken.se/skolan/teman/>

Resurser, förslag på aktiviteter På en projektskola användes Vilhelm Ekelunds "Jag diktar för ingen" (1:a strofen) i samband med temat "natur och klimat" Diktens ord klipptes isär och lades i kuvert. Dessa delades sedan ut till eleverna som skapade nya egna dikter med orden. De färdiga dikterna fästes på papper, sattes upp på tavlan i klassrummet och lästes upp. Slutligen fotograferades de och lades upp på klassens eget instagramkonto.

Modul X. Noveller

Mål för modul X i skönlitteratur

Att göra en enkel novellanalys och sedan skriva en egen kortnovell

Textförslag Stig Claesson, "Slå följe" ur antologin *Om livet och kärleken för unga människor* + lättläst version bearbetad av Lena Samuelsson ur Maria McShane & Lena Samuelsson, *Läsa till max, novellhäfte 2*

Ninni Holmqvist, "Kostym" ur *Kostym*

Tove Jansson, "Det osynliga barnet" ur *Det osynliga barnet och andra berättelser*

Katarina Mazetti, "Kartongmannen" ur Cecilia Peña & Laila Guvå, *Svenska direkt, Bron*

Cilla Naumann, "Mörkret" ur *Kulor i hjärtat*

Johanna Nilsson, "Göra skillnad i världen" ur *Färdlektyr*

Per Nilsson, "Mod" ur *Färdlektyr*

Bim Wikström, "Lysande affärer", "Spelets regler" ur *Salami och 13 andra noveller*

Resurser, förslag på aktiviteter Efter att ha läst några noveller kan eleverna få i uppgift att beskriva de utmärkande dragen i en novell (se Inledning). Tillsammans kommer de antagligen fram till ungefär följande:

- Texten är kort.
- Den är koncentrerad till en händelse som berättas kronologiskt, men har ofta tillbakablickar, parallellhandlingar och filmiska "klipp".
- Antalet personer är litet.
- Händelserna utspelas under kort tid.
- Handlingen börjar direkt utan någon lång inledning.

Dessa drag kan vara bra för eleverna att ha till hands när de sedan ska skriva en egen novell.

Förslag på samtalsfrågor till Cilla Naumanns "Mörkret"

- Ett sätt att få eleverna att lättare leva sig in i hur berättaren Tom känner sig i novellen är att prata om rädsla för mörker, innan ni läser novellen. Eleverna kan berätta om när de har

varit mörkrädda. Prata om befogad rädsla och inbillad rädsla.

- Första meningen i novellen lyder "Jag är på hemväg från Kalle". Vilka detaljer i fortsättningen gör att läsaren förstår att det är mörkt ute redan innan Tom berättar att det är beckmörkt när han kommer ut från Kalle?
- Vad gör Tom för att glömma bort att han är rädd?
- Sedan händer en massa saker i snabb takt. Försök att reda ut tillsammans vad som egentligen händer och vad det är som Tom inbillar sig.

På en av projektskolorna fick eleverna följande uppställning för att reda ut verklighet och inbillning:

I mörker är det lätt att inbilla sig saker. Han börjar fantisera, men vad är det egentligen som händer? Vad tänker eller inbillar sig Tom?

Följande händer i novellens verklighet:

1. Ett skott från en soft air gun gör att han ramlar av cykeln och skadar axeln.
2. Tom cyklar så fort att han får blodsmak i munnen.
3. En stor lurvig hund kommer springande.
4. Allt är precis som vanligt när han kommer hem

Hur har författaren skrivit för att vi ska förstå att det är Toms tankar?

Om du skulle döpa om novellen till ett enda ord som beskriver en känsla, vilket ord skulle det vara?

Förslag till samtalsfrågor kring "Kostym" av Ninni Holmqvist
(delvis inspirerade av Mikael Olofsson på Globala gymnasiet)

Innan ni börjar läsa novellen kan det vara intressant att diskutera titeln. Vad ger klädesplagget kostym för associationer? Vilka är det som bär kostym?

Efter läsningen

- Vilka tankar har ni om personerna och om deras handlingar?
- Novellen "Kostym" berättas i ett antal scener, som i en film. Vad händer i de olika scenerna? Försök att beskriva kort, kanske med en eller ett par meningar.
- Ankomsthallen: Ex. Jaget spanar in en man, tar kontakt och får skjuts.
- Bilen:
- Hotellrummet:
- Morgonen:

- Badrummet:
- Spegelväggen:
- Beskriv de båda personerna. Vem av dem är lättast att beskriva? Varför tror ni?
- Hämta en mening från texten som gör att ni tror att "jag" är en kvinna, är en man, kan vara en man eller en kvinna, eller någon som inte vill definiera sitt kön.
- Varför tror ni att novellen heter "Kostym" och vad tror ni att Ninni Holmqvist vill säga med sin novell?
- Vad tror ni händer efter slutet ("Sedan går jag.")? Finns det några ledtrådar i novellen till det slut ni föreställer er?

Textförslag med modulrubriker

- Modul A** Ljud och klanger (lyrik)
Lennart Hellsing, "Annorlundavisan" ur *Krakelspektakelboken*, Rabén & Sjögren 2010, "Sömniga Sune" ur *ABC*, Rabén & Sjögren 1961, "Summa summarum", ur *Summa summarum*, Rabén & Sjögren 1950

Ramsorna "Pelle Plutt Plutt Plutt", "Plipp, plipp, plopp", "Tack för maten, den va gó." och "Tick, Tack, Tick, Tack" ur *Barnens Ramsbok*, red. Gertrud Widerberg, En bok för alla 1994
- Modul B** Känslor och färger (lyrik)
Eva Cerú, "Asfaltblomma" ur *Bild Poesi 2*, Natur & kultur 1992

Gustaf Fröding, "Grönt blad", "Gråbergssång", "Snigelns visa", www.litteraturbanken.se
- Modul C** se modul B
- Modul D** Känslor och uttal (lyrik)
Mårten Melin, "Jag finns – jag är världen", "Jag känner mig" ur *Jag är världen*, Hegas 2011; "Bortbyting", "En klass, tjugosju önskningar", "Jag vill, jag kan, jag går", "Den andra", "Nära", ur *Att vara eller inte vara – dikter om dig*, Rabén & Sjögren 2016; "när jag öppnar ögonen" ur *Min längtan kvar*, Rabén & Sjögren 2019

Gustaf Fröding, "Ett gammalt bergtroll", www.litteraturbanken.se
- Modul E** Dialogläsning
Mats Berggren & Bawer Coskun, ur *Sent ute*, Opal 2001

Kerstin Lundberg Hahn, ur *Pank och kär*, Nypon förlag 2017
- Modul F** Lyssna, samtala, sjunga (visor)
Björn Afzelius, "Sång till friheten"

Alice Babs, "Regntunga skyar"

Jason "Timbuktu" Diakité, "Alla vill till himlen"

Ted Gärdestad, "Sol, vind och vatten", "Jag vill ha min egen måne", "Satellit", "Himlen är oskyldigt blå", "För kärlekens skull"

Bo Kaspers orkester, "Hon är så söt när hon sover". "Undantag"

Kent "Sverige"

Israel Kolmodin, "Den blomstertid nu kommer"

Laleh, "Bara va mig själv", "Goliat" "Snö", "Tack förlåt", "Vårens första dag"

Tomas Ledin, "Sommaren är kort"

Veronica Maggio, "Sergels torg", "Snälla bli min"

Peps Persson, "Vilket vackert väder"

Arvid Rosén, "Natten går tunga fjät"

Uno Svenningsson, "Under ytan"

Herman Säterberg, "Vintern rasat ut"

Evert Taube, "Nocturne" (Sov på min arm), "Så skimrande var aldrig havet"

Cornelis Vreeswijk, "Somliga går med trasiga skor"

Monica Zetterlund, "Sakta vi gå genom stan"

Folkvisor, exempelvis "Kristallen den fina", "Jag vet en dejlig rosa"

Julvisor, vårvisor, visor vid terminsslut

Modul G

Avresa – ankomst

Eva Cerú, "Vilse i världen", "Mitt nya språk" ur *Bild Poesi 2 Natur & Kultur*, 1992

Theodor Kallifatides, "Att bli en annan" ur *Den dubbla längtan*, Skriptorpocket 1994

Shaun Tan, *Ankomsten*, Kabusa böcker 2010

Tvillingdikter ur Elena Dahl, *7 ryska poeter*, Invandrarförlaget 1996, Doaa, Rusl och Zahra Almosawi, *Ny värld i snö* (2001), Adiera Tesfai, *Utvalda dikter* (2011), Mohammad Sharif Saiidi, "Elden"

Modul H

Vinter och jul (dikter o visor)

Gunnar Björling, "Snön och som på en skogsstig vit" ur *Angelägenhet*, Söderströms 1940

Felix Körling, "Nej, se det snöar"

Vilhelm Ekelund, "De mörka granarna susa", "Det snöar", www.litteraturbanken.se

Mårten Melin, "Spår" ur *Ett värmeljus i din skalle*, Hegas 2008

Arvid Rosén, "Natten går tunga fjät"

Alfred Smedberg, "Tomtarnas julnatt"

"Nu är det jul igen"

"Räven raskar över isen"

Modul I

Sagor

Någon känd saga som finns på både elevernas modersmål och på svenska

"Den ljuva historien om prins Jasmin och prinsessan Mandelblom" ur *Tusen och en natt*

"Den vita tranan", en japansk folksaga

"De outslitliga tofflorna" ur *Tusen och en natt*

Mogensen, Jan, "Lyckans äppelträd"

"Rödluvan och vargen"

Modul J

Enkla noveller

Callenbo, Eva & Gessén, Pernilla, "Maries val" ur *Läsa till max. Läsebok 1*

Ingrid Olsson, novell nr 2 och 4 ur *Önska bort. Önska nytt*, Gilla böcker 2012

Ingrid Olsson, novell 5 ur *Blink, blink med stjärnan*, Gilla böcker 2012

Bim Wikström, "Så fel man kan ha", "Resan" ur *Ryktet går och 9 andra noveller*, Gleerups 2017

Bim Wikström, "Pinsamt", "Vad säger man?" ur *Ryktet går och 9 andra noveller*, Gleerups 2017

Modul K

Biblioteksbesök och romanläsning

Arkan Aasad, *Stjärnlösa nätter – en berättelse om kärlek, svek och rätten att välja sitt liv* lättläst version, Vilja förlag 2015

Joel Berglund, *På insidan*, Vilja förlag 2016

Jason "Timbuktu" Diakité, *En droppe midnatt*, Albert Bonniers förlag 2016, lättläst version, Vilja förlag 2018

Johanna Immonen & Ulrika Wendéus, *Kärlek är ett substantiv*, Liber 2012, *Älska är ett verb*, Liber 2012

William Kowalski, *Sånt är livet* lättläst version, Vilja förlag 2012

Cilla Nauman, *Kulor i hjärtat*, Alfabeta 2015

Ingrid Olsson, *Ett litet hål i mörkret*, Tiden 2008

Philippe Pozzo di Borgo, *En oväntad vänskap*, lättläst version, Vilja förlag 2014

Jessica Schiefauer, *När hundarna kommer*, lättläst version, Nypon förlag 2017

Modul L

Ord och rytm (rap)

Sherihan "Cherrie" Abdulle, "Sherihan" <https://genius.com> 2017-08-01

Petter Askergren, "Längesen". "Gryning", "Du vet att jag gråter" ur *16 rader*, Brombergs 2013

Daniel Boyacioglu, "Cement", "Det finns dom som slåss, inte bråkar" ur *Poesi direkt*, Sanoma 2012

Linda Pira, "Eld blir glöd" <https://genius.com> 2017-08-01

Samt raptexter av Olivia Bergdahl, Ison & Fille och Erik Lundin (Suedi).

Modul M

Dagbok/loggbok/journal

Zulmir Bečević, ur *Svenhammeds journaler*, Alfabeta 2014

Eva Cerú, "En ny dag", ur *Bild Poesi 1*, Natur & Kultur 1988

Jeff Kinney, ur *Dagbok för alla mina fans. Värre än vanligt*, Bonnier Carlsen 2009

Modul N

Etik och moral, etiska problem i vardagen (eventuellt samarbete med SO)

Bo Bergman, "Marionetterna", www.litteraturbanken.se

Stig Claesson, "Slå följe" ur *Om livet och kärleken för unga människor*, En bok för alla 2001

Stig Claesson, "Slå följe", en bearbetad version av Lena Samuelsson, ur Maria McShane, Lena Samuelsson, *Läsa till max*, novellhäfte 2, Natur & Kultur 2007

Stig Dagerman, "Att döda ett barn"

"Det förlorade sädeskornet – en Bambarasaga från Mali" ur *Regnbågens fånge: 50 dilemmasagor från Afrika*, red. Janne Lundström, Norstedts 1988

Gustaf Fröding, "Världens gång", www.litteraturbanken.se

Mats Kempe, "Trut", ur *Jag minns aldrig mina drömmar* Norstedts 1996

Christina Wahldén, *Det dina ögon ser*, Rabén & Sjögren 2008

Modul O

Astrid Lindgren

"Barnens författare" (om Astrid Lindgren), Alvåker, Lena, Boglind, Ann, *Maskot. Texter och tema 1*, Gleerups 2000

Astrid Lindgren, *Bröderna Lejonhjärta*, s. 3–8, Rabén & Sjögren 1973

Astrid Lindgren, *Emil i Lönneberga*, kapitel 1, Rabén & Sjögren 1963

Astrid Lindgren, *Madicken*, s. 7–9 + kapitlet "Rickard", Rabén & Sjögren 1960

Astrid Lindgren, *Pippi Långstrump*, kapitel 1 "Pippi flyttar in i Villa Villekulla", Rabén & Sjögren 1945

Modul P

Kärlekens och hatets språk

Aase Berg, "Allvarlig lek", "Drömmen blir sann", "Hata/hota/hämnd", "Hejdå, öken!", "Hetta kyla", "Kärlek on/off", "Levande lava", "Livserfarenhet", "O smärta", "Slö säl", "Ögonglöd" ur *Människoätande människor i Märsta*, Natur & Kultur 2009

Bibeln, "Höga visan"

Karin Boye, "Hur kan jag säga om din röst är vacker", www.litteraturbanken.se

Eva Cerú, "Händer", "Skratt", "Ögon" ur *Bild Poesi 1*, Natur & Kultur 1988*

Tage Danielsson, "Den första kärleken" ur *Texter och tankar*, läromedel av Svante Skoglund, Gleerups utbildning 1996

R. Dobru, "Jag vill hata någon idag" ur antologin *Människosaker*, Karavan 2008

Nils Ferlin, "I Folkviseton" ur *Från mitt ekorrhjul*, Bonniers förlag 1957

Hjalmar Gullberg, "Kyssande vind" ur *Kärlek i tjugonde seklet*, Norstedts 1933

Eliza Horn, "Hunger", ur *Hunger – dikter för unga*, red. Ylva Eggehorn, Brombergs förlag 2007

Selma Lagerlöf, *Kejsarn av Portugallien*, återberättad av Malin Lindroth, LL-förlaget 2008

Mårten Melin, "Jag ser dig", "Slut", "Som du", ur *Ett värmeljus i din skalle*, Hegas 2008

Johan Ludvig Runeberg, "Den enda stunden" ur *Svensk poesi*, Bonniers förlag 2016 och www.litteraturbanken.se

Evert Taube, "Så skimrande var aldrig havet" ur *Svensk poesi*, Bonniers förlag 2016

Tomas Tranströmer, "C-dur" ur *Den halvfärdiga himlen*, Bonniers förlag 1962

Samt dikter ur antologin *Kärlek och uppror: 210 dikter för unga människor*, red. Siv Widerberg och Anna Artén, En bok för alla 1989

Modul Q

Främlingskap

Evin Ahmad, *En dag ska jag bygga ett slott av pengar*, Natur & Kultur 2017

Carl Jonas Love Almqvist, "Om så det skulle hända att ingen talar till mig alls" ur *Sesemana*, Gidlunds 1983

Johannes Anyuru, nr IV "Lögnen, och lögnen", VI "Kärleken tar inte slut", VIII "För några dagar sedan berättade han det", X "På nyårsdagen gick jag hem", "Försoningar, till slut" ur *Det är bara gudarna som är nya*, Wahlström & Widstrand 2003

Werner Aspenström, "Sardinen på tunnelbanan" ur *Svensk 1900-tals lyrik*

Mats Berggren, *Onsdag kväll strax före sju*, Opal 2015

Jason Timbuktu Diakité, *En droppe midnatt*, Albert Bonniers förlag 2016, lättläst, Vilja förlag 2018

Annelie Drewsen, *Dagboken*, lättläst Vilja förlag 2016

Vilhelm Ekelund, "Jag diktar för ingen" ur *Svensk poesi*, Bonniers förlag 2016

Gunnar Ekelöf, "Non serviam", "Jag skriver till dig" ur *Samlade dikter I*, Atlantis 2015

Nils Ferlin, "Du har tappat ditt ord" ur *Barfotabarn*, Bonniers förlag 1953

Ison Glasgow & Emil Arvidsson, *När jag inte hade nåt*, Brombergs 2015

Verner von Heidenstam, ur *Ensamhetens tankar IV*, "Jag längtar hem" www.litteraturbanken.se

Theodor Kallifatides, "Det främmande livet", "Att bli en annan" ur *Den dubbla längtan*, Skriptorpocket 1994

Jila Mossaed, "Den glödande natten", "För att kunna gå ut i det främmande skogslandet", "Kan ingenting om svampar", "Nej, jag har fortfarande mycket kvar att glömma", "På kvällen ringer telefonen", "Varför kan jag fortfarande inte uttala ö" ur *Varje natt kysser jag markens fötter*, Bokförlaget Lejd 2009

Per Nilsson, *Damaskus Sölvesborg*, Rabén & Sjögren 2017

Edith Södergran, "Jag", www.litteraturbanken.se

Annika Thor, *En ö i havet*, BonnierCarlsen 1996

Om denna modul läses alldeles före jullovet passar det bra att läsa Tove Janssons novell "Granen" ur *Det osynliga barnet och andra berättelser*. Finns inläst av författaren på www.svenska.yle.fi

Modul R

En svensk klassiker

Frans G. Bengtsson, *Röde Orm*, lättläst version återberättad av Håkan Boström, LL-förlaget, 2016

Per-Anders Fogelström, *Mina drömmars stad, Barn av sin stad*, lättläst version, bearbetad av Arne Sätt och Johan Werkmäster, LL-förlaget 2007

Selma Lagerlöf, *Herr Arnes penningar*, lättläst version, återberättad av Gerd Karin Nordlund, LL-förlaget 2017

Selma Lagerlöf, *Kejsarn av Portugallien*, lättläst version återberättad av Malin Lindroth. LL-förlaget 2008

Selma Lagerlöf, *Nils Holgersson* bearbetad av Arne Norlin, Lind & co 2017 eller lättläst version, återberättad av Irmeli Latvala, Studentlitteratur 2017, alternativt lättläst version återberättad av Hans Peterson & Tomas Dömstedt, Vilja förlag 2017

Moa Martinson, *Mor gifter sig*, lättläst version återberättad av Cecilia Davidsson samt utdrag ur originalversionen, LL-förlaget 2014

Vilhelm Moberg, *Utvandrarna* lättläst version, återberättad av Cecilia Davidsson, LL-förlaget 2015

Utdrag ur originalversionerna

Modul S

Rymden (eventuellt samarbete med NO)

Werner Aspenström, "Mätarlarven" ur *Svensk dikt*

Erik Blomberg, "Människans hem" ur *Jorden*, Bonniers förlag 1920

Gunnar Ekelöf, "Sung" ur *Samlade dikter*, Atlantis 2015

James Frey, *Kallelsen och Spelet*, Bonnier Carlsen 2014 (interaktivt samarbete med Google, finns på ca 30 språk)

Mårten Melin, "Upp och iväg" ur *Ett värmeljus i din skalle*, Hegas 2008

Edith Södergran, "Stjärnorna", "Till fots fick jag gå genom solsystemen" www.litteraturbanken.se

Helena Östlund, *Flykten från Nova, Aiko på jorden, Aska Wela* förlag 2010–2011 (trilogi)

Modul T

Deckare, dystopier och skräck

Bertil Lagerström, "På ett torg i Bagdad" ur *Röda dödens mask och andra spökhistorier* samlade av Måd Olsson-Wannefors, En bok för alla 1997

Kristoffer Leandoer, "Kurragömma" ur *Strandridare och andra skräcknoveller*, Bonnier Carlsen 2001

Magnus Nordin, *Prinsessan och mördaren*, Bonnier Carlsen 2003

Magnus Nordin, *Varelserna. Elias bok*, Bergh, 2013, *Varelserna. Emmas bok*, Bergh 2014 m.fl.

Sofia Nordin, *En sekund i taget*, *Spring så fort du kan*, *Som om jag vore fantastisk*, Rabén & Sjögren 2013, 2014, 2015

Lena Ollmark, "Mördaren i parken" och "Inget ont kan hända här" ur *Mördaren i parken och andra skräckberättelser*, LL-förlaget 2014

Mats Wahl, *Den osynlige*, Brombergs förlag 2000

Modul U **Hel roman samt författarpresentation**
Gruppvis vald roman

Modul V **August Strindberg**
August Strindberg, "Ett halvt ark papper" ur *Sagor*,
www.litteraturbanken.se

August Strindberg, "Vid Avenue de Neuilly",
www.litteraturbanken.se

August Strindberg, "Vinbuteljen" ur *Tjänstekvinnans son*,
www.litteraturbanken.se

Modul W **Människan och naturen (eventuellt samarbete med NO)**

Aase Berg, "Jag tittar på naturen" ur *Liknöjd Fauna*, Albert Bonniers förlag 2011

Inger Christensen, ur *alfabet*, Bonniers förlag 2000

Vilhelm Ekelund, "Jag diktar för ingen" ur *Svensk poesi*

Barbro Lindgren, "Fågeln öga"*, "Gröngölingen är på väg" ur *Gröngölingen är på väg*, Rabén & Sjögren, 1974, 2010

Tomas Tranströmer, "Blåsipporna" ur *Det vilda torget*, Bonniers förlag 1983

Texter från andra moduler efter säsong

Dikter om årstider: <https://litteraturbanken.se/skolan/teman/>

Modul X

Noveller

Stig Claesson, Slas, "Slå följe" ur antologin *Om livet och kärleken för unga människor*, En bok för alla 2001

Stig Claesson, Slas, "Slå följe" bearbetad av Lena Samuelsson ur Maria McShane & Lena Samuelsson, *Läsa till max, novellhäfte 2*, Natur & Kultur 2007

Ninni Holmqvist, "Kostym" ur *Kostym*, Norstedts 1995

Tove Jansson, "Det osynliga barnet" ur *Det osynliga barnet och andra berättelser* Förlaget M 1962

Katarina Mazetti, "Kartongmannen" ur Cecilia Peña & Laila Guvå, *Svenska direkt, Bron*, Sanoma 2014

Cilla Naumann, "Mörkret" ur *Kulor i hjärtat*, Alfabeta 2015

Johanna Nilsson, "Göra skillnad i världen" ur *Färdlektyr*, Läns- och lokaltrafiken 2003

Per Nilsson, "Mod" ur *Färdlektyr*, Läns- och lokaltrafiken 2003

Bim Wikström, "Lysande affärer", "Spelets regler" ur *Salami och 13 andra noveller*, Gleerups 2014

Textförslag genrevis

Textförslag – lyrik

Abdulle, Sherihan "Cherrie", "Sherihan" <https://genius.com>

Almosawi, Doaa, Rusl och Zahra, *Ny värld i snö*

Anyuru, Johannes, nr IV, VI, VIII, X, "Försoningar, till slut" ur *Det är bara gudarna som är nya*

Askergren, Petter, "Du vet att jag gråter", "Gryning", "Längesen", ur *16 rader*

Aspenström, Werner, "Mätarlarven" ur *Svensk dikt*, "Sardinen på tunnelbanan" ur *Svensk 1900-talslyrik*

Berg, Aase, "Allvarlig lek", "Drömmen blir sann", "Hata/hota/hämnd", "Hejdå, öken!", "Hetta kyla", "Kärlek on/off", "Levande lava", "Livserfarenhet", "O smärta", "Slö säl", "Ögonglöd", ur *Människoätande människor i Märsta*, "Jag tittar på naturen" ur *Liknöjd Fauna*

Bergman, Bo, "Marionetterna" www.litteraturbanken.se

Bibeln, "Höga visan"

Björling, Gunnar, "Snön och som på en skogsstig vit" ur *Angelägenhet*

Blomberg, Erik, "Människans hem" ur *Jorden*

Boyacioglu, Daniel, "Cement", "Det finns dom som slåss, inte bråkar" ur *Poesi direkt*

Boye, Karin, "Hur kan jag säga om din röst är vacker" www.litteraturbanken.se

Cerú, Eva, "En ny dag", "Händer", "Skratt", "Ögon" ur *Bild Poesi 1*

"Asfaltblomma", "Vilse i världen", "Mitt nya språk" ur *Bild Poesi 2*

Christensen, Inger, ur *Alfabet*

Dahl, Elena, *7 ryska poeter*

Dobru, R., "Jag vill hata någon idag" ur *Människosaker*

Ekelund, Vilhelm, "Det snöar", "De mörka granarna susa", "Jag diktar för ingen" ur *Svensk poesi*

Ekelöf, Gunnar, "Sung" ur *Samlade dikter*, "Non serviam", "Jag skriver till dig" ur *Samlade dikter I*

Ferlin, Nils, "Du har tappat ditt ord" ur *Barfotabarn*, "I Folkviseton" ur *Från mitt ekorrhjul*

Fröding, Gustaf "Grönt blad", "Gråbergssång", "Snigelns visa", "Ett gammalt bergtroll", "Världens gång" www.litteraturbanken.se

Gullberg, Hjalmar, "Kyssande vind" ur *Kärlek i tjugonde seklet*

von Heidenstam, Verner, ur *Ensamhetens tankar IV*, "Jag längtar hem" www.litteraturbanken.se

Hellsing, Lennart, "Annorlundavisan", "Summa summarum" ur *Krakelspektakelboken*, "Sömniga Sune" ur *ABC*

Horn, Eliza, "Hunger" ur *Hunger – dikter för unga*, red. Ylva Eggehorn

Kallifatides, Theodor, "Det främmande livet" ur *Den dubbla längtan*

Lindgren, Barbro, "Fågelns öga", "Gröngölingen är på väg" ur *Gröngölingen är på väg: dikter för barn och andra*

Melin, Mårten, "Jag finns – jag är världen", "Jag känner mig", ur *Jag är världen*; "Bortbyting", "En klass, tjugosju önskningar", "Jag vill, jag kan, jag går", "Den andra", "Nära", ur *Att vara eller inte vara – dikter om dig*; "när jag öppnar ögonen" ur *Min längtan kvar*

Mossaed, Jila, "Den glödande natten", "För att kunna gå ut i det främmande skogslandet", "Kan ingenting om svampar", "Nej, jag har fortfarande mycket kvar att glömma", "På kvällen ringer telefonen", "Varför kan jag fortfarande inte uttala ö" ur *Varje natt kysser jag markens fötter*

Pira, Linda, "Eld blir glöd" <https://genius.com>

Runeberg, Johan Ludvig, "Den enda stunden" ur *Svensk poesi*, även på www.litteraturbanken.se

Saiidi, Mohammad Sharif, "Elden"

Strindberg, August, "Vid Avenue de Neuilly" www.litteraturbanken.se

Södergran, Edith, "Jag", "Stjärnorna", "Till fots fick jag gå genom solsystemen" www.litteraturbanken.se

Taube, Evert, "Så skimrande var aldrig havet", ur *Svensk poesi*

Tesfai, Adiera, *Utvalda dikter*

Tranströmer, Tomas, "C-dur", "Blåsipporna" ur *Dikter och prosa 1954–2004*

ur *Barnens Ramsbok*, ("Pelle Plutt Plutt Plutt", "Plipp, plipp, plopp", "Tack för maten, den va gó." och "Tick, Tack, Tick, Tack")

Traditionella: "Nu är det jul igen", "Räven raskar över isen"

Kärlek och uppror. 210 dikter för unga människor

Raptexter av Olivia Bergdahl, Ison Glasgow och Erik Lundin (Suedi)

Dikter om årstider: <https://litteraturbanken.se/skolan/teman/>

Textförslag – visa

Folkvisor: "Kristallen den fina", "Jag vet en dejlig rosa"

Traditionella: "Nu är det jul igen", "Räven raskar över isen"

Afzelius, Björn, "Sång till friheten"

Babs, Alice, "Regntunga skyar"

Diakité, Jason "Timbuktu", "Alla vill till himlen"

Gärdestad, Ted, "Sol, vind och vatten", "Jag vill ha min egen måne", "För kärlekens skull", "Satellit", "Himlen är oskyldigt blå"

Bo Kaspers orkester, "Hon är så söt när hon sover", "Undantag"

Kent, "Sverige"

Kolmodin, Israel, "Den blomstertid nu kommer"

Körling, Felix, "Nej, se det snöar"

Laleh, "Bara va mig själv", "Goliat" "Snö", "Tack förlåt", "Vårens första dag"

Ledin, Tomas, "Sommaren är kort"

Maggio, Veronica, "Sergels torg", "Snälla, bli min"

Peps Persson, "Vilket vackert väder"

Rosén, Arvid, "Natten går tunga fjät"

Smedberg, Alfred, "Nej se det snöar"

Svenningsson, Uno, "Under ytan"

Sätherberg, Herman, "Vintern rasat ut"

Taube, Evert, "Nocturne" (Sov på min arm), "Så skimrande var aldrig havet"

Vreeswijk, Cornelis, "Somliga går med trasiga skor"

Zetterlund, Monica, "Sakta vi gå genom stan"

Textförslag – prosa

ROMAN/BARN- OCH UNGDOMSBOK

Aasad, Arkan, *Stjärnlösa nätter – en roman om kärlek, svek och rätten att välja sitt liv* (lättläst)

Ahmad, Evin, *En dag ska jag bygga ett slott utan pengar*

Almqvist, Carl Jonas Love, ”Om så det skulle hända att ingen talar till mig alls”, ur *Sesemana*

Bečević, Zulmir, ur *Svenhammeds journaler*

Bengtsson, Frans G., *Röde Orm* (lättläst)

Berggren, Mats och Coskun, Bawer, ur *Sent ute*

Berglund, Joel, *På insidan* (lättläst)

Berggren, Mats, *Onsdag kväll strax före sju*

Diakité, Jason, ”Timbuktu”, *En droppe midnatt*

Drewsen, Annelie, *Dagboken* (lättläst)

Fogelström, Per-Anders, *Mina drömmars stad, Barn av sin stad* (lättläst)

Frey, James, *Kallelsen och Spelet* (interaktivt samarbete med Google, finns på ca 30 språk) (sf)

Glasgow, Ison & Arvidsson, Emil, *När jag inte hade n t*

Immonen, Johanna & Wend us, Ulrika, *Kärlek är ett substantiv, älska  r ett verb* (lättläst)

Kallifatides, Theodor, ”Att bli en annan” ur *Den dubbla  ngtan*

Kinney, Jeff, ur *Dagbok för alla mina fans. Värre än vanligt*

Kowalski, William, *S nt  r livet* (lättläst)

Lagerlöf, Selma, *Kejsarn av Portugallien* (lättläst)

Lagerlöf, Selma, *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige*, (bearbetad eller lättläst)

Lagerlöf, Selma, *Herr Arnes penningar* (lättläst)

Lindgren, Astrid, *Bröderna Lejonh rta, Mio min Mio*

Lindgren Astrid, *Bröderna Lejonhjärta*, s. 3–8

Lindgren Astrid, *Emil i Lönneberga*, kapitel 1

Lindgren Astrid, *Madicken*, s. 7–9 + kapitlet ”Rickard”

Lindgren, Astrid, *Pippi Långstrump*, kapitel 1 ”Pippi flyttar in i Villa Villekulla”

Lundberg Hahn Kerstin, ur *Pank och kär*

Martinson Moa, *Mor gifter sig* (lättläst)

Moberg, Vilhelm, *Utvandrarna* (lättläst)

Nauman, Cilla, *Kulor i hjärtat*

Nilsson, Per, *Hjärtans fröjd, Damaskus Sölvesborg*

Nordin, Sofia, *En sekund i taget, Spring så fort du kan, Som om jag vore fantastisk*,

Nordin, Magnus, *Prinsessan och mördaren*

Nordin, Magnus, *Varelserna. Elias bok, Varelserna. Emmas bok* m.fl.

Pozzo di Borgo, Philippe, *En oväntad vänskap* (lättläst)

Schiefauer, Jessica, *När hundarna kommer* (finns även lättläst)

Strindberg, August, ”Vinbuteljen” ur *Tjänstekvinnans son*

Tan, Shaun, *Ankomsten*

Thor, Annika, *En ö i havet*

Wahl, Mats, *Den osynlige*

Wahldén, Christina, *Det dina ögon ser*

Östlund, Helena, *Flykten från Nova, Aiko på jorden, Aska* (sf)

SAGA

”Den vita tranan”

Fabler

Mogensen, Jan, ”Lyckans äppelträd”

”Rödluvan och vargen”

”Det förlorade sädeskornet – en Bambara-saga från Mali” ur *Regnbågens fånge: 50 dilemmasagor från Afrika*, red. Janne Lundström

ur *Tusen och en natt* (”Den ljuva historien om prins Jasmin och prinsessan Mandelblom”, ”De outslitliga tofflorna”)

NOVELL

Callenbo, Eva & Gesén, Pernilla, ”Maries val” ur *Läsa till max. Läsebok 1*

Claesson, Stig, Slas, ”Slå följe” ur antologin *Om livet och kärleken för unga människor* + lättläst version

Dagerman, Stig, ”Att döda ett barn”

Danielsson, Tage, ”Den första kärleken” ur *Texter och tankar*, läromedel av Svante Skoglund

Holmqvist, Ninni ”Kostym” ur *Kostym*

Jansson, Tove, ”Granen” och ”Det osynliga barnet” ur *Det osynliga barnet och andra berättelser*, läst av författaren på www.svenska.yle.fi

Kempe, Mats, ”Trut” ur *Jag minns aldrig mina drömmar*

Lagerström, Bertil, ”På ett torg i Bagdad” ur *Röda dödens mask och andra spökhistorier*

Leandoer, Kristoffer, ”Kurragömma” ur *Strandridare och andra skräcknoveller*

Mazetti, Katarina, ”Kartongmannen” ur Cecilia Peña & Laila Guvå, *Svenska direkt, Bron*

Naumann, Cilla, ”Mörkret” ur *Kulor i hjärtat*

Nilsson, Johanna, ”Göra skillnad i världen” ur *Färdlektyr*

Nilsson, Per, ”Mod” ur *Färdlektyr*

Ollmark, Lena ”Mördaren i parken” och ”Inget ont kan hända här” ur *Mördaren i parken och andra skräckberättelser*

Olsson, Ingrid, Novell nr 2 och 4 ur *Önska bort. Önska nytt*

Olsson, Ingrid, Novell nr 5 ur *Blink, blink med stjärnan*

Strindberg, August, ”Ett halvt ark papper” ur *Samlade verk 52*

Strindberg, August, ”Vinbuteljen” ur *Tjänstekvinnans son*

Wikström, Bim, "Lysande affärer", "Spelets regler" ur *Salami och 13 andra noveller*

Wikström, Bim, "Så fel man kan ha", "Resan", "Pinsamt", "Vad säger man" ur *Ryktet går och 9 andra noveller*

Referenser

- Alvåker, Lena, Ann Boglind. 2000. *Maskot. Texter och tema 1*. Malmö: Gleerups utbildning AB.
- Arizpe, Evelyn, Teresa Colomer, Carmen Martinez-Roldán & Caroline Bagelman. 2014. *Visual Journeys Through Wordless Narratives. An International Inquiry with Immigrant Children and the Arrival*. London: Bloomsbury Academic.
- Askergren, Petter Alexis. 2013. *16 rader*. Stockholm: Brombergs förlag.
- Boglind, Ann & Anna Nordenstam. 2015. *Från fabler till manga 1: litteraturhistoriska och didaktiska perspektiv på barnlitteratur*. Malmö: Gleerups utbildning.
- Boglind, Ann & Anna Nordenstam. 2016. *Från fabler till manga 2: litteraturhistoriska och didaktiska perspektiv på ungdomslitteratur*. Malmö: Gleerups utbildning.
- Boglind, Ann. 2014. "Att läsa som en detektiv. Deckargenrens didaktiska möjligheter" i Boglind et al. (red.) 2014.
- Boglind, Ann, Per Holmberg & Anna Nordenstam (red.). 2014. *Mötesplatser – texter för svenskämnet*. Lund: Studentlitteratur.
- Boyacioglu, Daniel. 2012. *Poesi direkt*. Stockholm: Sanoma utbildning
- Can, Mustafa. 2006. *Tätt intill dagarna: Berättelsen om min mor*. Norstedts.
- Chambers, Aidan. 1994. *Böcker inom oss*. Norstedts (*Tell Me: Children, Reading & Talk*, Thimble Press, 1993).
- Felski, Rita. 2008. *Uses of literature*. Malden, Mass.: Blackwell.
- Holmberg, Per. 2014. "Genre under förhandling. Gymnasister skriver deckare" i Boglind et al. (red.) 2014.
- Johansson, Maritha. 2015. *Läsa, förstå, analysera. En komparativ studie av svenska och franska gymnasieelevers acceptans av narrativ text*. (Linköping studies in pedagogic practices. 25) Ak. avh. Linköping.
- Josefsson, Hanna. 2016. *Från kursplan till undervisning – vad händer med skönlitteraturen? En studie över skönlitteraturens plats i andraspråksundervisningen*. Examensarbete Linnéuniversitetet
- Kandinsky, Vassilij. 1969. *Om det andliga i konsten* (övers. Ulf Linde och Sonja Martinsson), *Konstakademiens skriftserie 1*, Stockholm, s. 78–104.
- Landmark, Dan & Ingrid Wiklund. 2012. *Litteraturen, språket, världen. Andraspråksperspektiv på litteraturundervisning*. Lund: Studentlitteratur.
- Lgr 22. 2022. Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet. Skolverket. www.skolverket.se

- Lim Falk, Maria, Carmen Galián Barrueco, Tomas Riad, Margareta Majchrowska & Helena Bani-Shoraka. 2020. *Ordförråd och skolspråk*. SKRIVS 15. Intensivsvenska, Institutionen för svenska och flerspråkighet, Stockholms universitet.
http://media1.intensivsvenska.se/2020/09/Intensivsvenska_Ordforrad_och_skolsprak_SKRIVS_15_2020.pdf
- McCormick, Kathleen. 1994. *The Culture of Reading and the Teaching of English*. Manchester: Manchester Univ. Press.
- Molloy, Gunilla. 2011. *Selma Lagerlöf i mångfaldens klassrum*. Lund: Studentlitteratur.
- Nikolajeva, Maria. 2014. *Reading for Learning: Cognitive approaches to children's literature*. John Benjamins Publishing Company.
- Nordberg, Olle. 2017. *Avkoppling och analys. Empiriska perspektiv på läsarattityder och litterär kompetens hos svenska 18-åringar*. Ak. avh., Uppsala universitet.
- Nordberg, Olle. 2019. *Berättelser som förändrar. Utvärdering och didaktisk diskussion kring ett nationellt läsprojekt för ungdomar*. Rapport nr 35, Svenska i utveckling, Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet, <http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1301239/FULLTEXT01.pdf>
- Nyborg, Roger & Tomas Riad. 2020. *Dialoger*. SKRIVS 23. Intensivsvenska, Institutionen för svenska och flerspråkighet, Stockholms universitet.
http://media1.intensivsvenska.se/2020/09/Intensivsvenska_Dialoger_SKRIVS_23_2020.pdf
- Sjöstedt, Bengt. 2013. *Ämneskonstruktioner i ekonomismens tid. Om undervisning i modersmålsämnet i svenska och danska gymnasier*. (Malmö Studies in Educational Sciences 70) Ak. avh., Malmö.
- Stensson, Britta & Ewa Johansson Kristeberg. 1998. *Små storverk: om barn, poesi och musik*. Mölndal: Lutfisken.
- Tengberg, Michael. 2011. *Samtalets möjligheter: Om litteratursamtal och litteraturreception i skolan*. Ak. avh., Karlstads universitet.
- Tenngart, Paul. 2012. Barnlitteraturens kognitiva värden. I S. Kärrholm & P. Tenngart (red.), *Barnlitteraturens värden och värderingar* (s. 23–38). Lund: Studentlitteratur.
- Torell, Örjan. 2002. *Hur gör man en litteraturläsare? Om skolans litteraturundervisning i Sverige, Finland och Ryssland*. Institutionen för humaniora. Mittuniversitetet, Härnösand.

Widerberg, Siv & Anna Artén (red.). 1989. *Kärlek och uppror: 210 dikter för unga människor*. En bok för alla.

Hösttermin, termin 1

vecka	skönlitteratur
34	A. Ljud och klanger (lyrik)
35	
36	B. Känslor och färger (lyrik)
37	
38	C. Känslor och färger forts. (lyrik)
39	
40	D. Känslor och uttal (lyrik)
41	
42	E. Dialogläsning
43	
44	
45	F. Lyssna, samtala, sjunga (visor)
46	
47	G. Avresa – ankomst
48	
49	
50	
51	H. Vinter och jul (dikter o visor)
52	

Vårtermin, termin 2

vecka	skönlitteratur
2	I. Sagor
3	
4	
5	
6	J. Enkla noveller
7	
8	
9	
10	K. Biblioteksbesök och romanläsning
11	
12	
13	
14	
15	
16	K. forts.
17	
18	
19	
20	L. Ord och rytm (rap)
21	
22	
23	
24	Buffert

Hösttermin, termin 3

vecka	skönlitteratur
34	M. Dagbok/loggbok/journal
35	N. Etik och moral
36	
37	O. Astrid Lindgren
38	
39	
40	P. Kärlekens och hatets språk
41	

42	Q. Främlingskap
43	
44	
45	R. En svensk klassiker
46	
47	
48	
49	
50	S. Rymden
51	
52	

Vårtermin, termin 4

vecka	Skönlitteratur
2	T. Deckare, dystopi och skräck
3	
4	
5	
6	U. Hel roman + författarpresentation
7	
8	
9	
10	U. forts.
11	
12	
13	
14	
15	V. August Strindberg
16	
17	W. Människan och naturen
18	
19	X. Noveller
20	
21	
22	
23	
24	Buffert

